

פּוֹתִיחִים עֵתִיד דו"ח הערכה ארצי

2017-2018

תשע"ח

הנחיה: חיה אמזלג – באהר

דיגמה הערכה ישומית

כתיבה: אושרת ליטבק ואולימפיו סימו

3	עיקרי הדברים.....
7	מודל העבודה של התכנית.....
8	מאפייני היישוב והתכנית.....
10	מאפייני משפחות המשתתפים.....
12	תהליכי עבודה ותפוקות ברמת הילדים.....
14	השגת מטרות - השפעה מיידית ברמת הילדים.....
14	חוות דעת נאמן.....
22	הילדים בקולם הם.....
23	סיפור הצלחה.....
24	חוות דעת - צוות חינוכי.....
29	תהליכי עבודה ותפוקות ברמת ההורים.....
32	חוות דעת הורים על התכנית.....
36	השפעה מתמשכת בוגרי התכנית – תמונת מצב ארצית.....

פּוֹתִיחִים עֵתִיד עוֹבֵדֵת עִם מִשְׁפּוּחֹת ויִלְדִים הַנִּמְצָאִים בְּמִצְבֵי סִיכּוֹן וּמְצוּקָה הַנִּחְשָׁבִים לַאֲמִצֵּעַ רִצֵּף הַסִּיכּוֹן. הַדָּבָר נִיכָר הֵן עַל פִּי הַמֵּאֲפִיִּינִים הַסּוֹצִיּוֹ-דִמּוֹגְרָפִיִּים שֶׁל הַמִּשְׁפּוּחֹת וְהֵן לְפִי חוֹת הַדַּעַת הַאיִנְטֵגְרָטִיבִית שֶׁגִּיבְשׁוּ הַנֵּאֲמָנִים עַל הַיִּלְדִים, עַל בְּסִיסַת הַיִּכְרוּת עִם הַיֶּלֶד, חוֹת דַּעַת צוֹת חִינוּכִי וְרוּחוֹהָ וּבִיקוּרֵי בֵּית. הַהֲנַחָה הָעוֹמֵדֵת בְּבִסִּיס הַפְּעוּלָה שֶׁל פּוֹתִיחִים עֵתִיד הִיא שֶׁאִם מֵאֲפִיִּינִים אֵלֶּה אֵינָם מְטוֹפְלִים וּמוֹחֲזָקִים בְּגִיל הַצֶּעִיר שֶׁל בֵּית הַסֵּפֶר הַיִּסוּדִי הֵם עֲלוּלִים בְּקִלּוֹת לְבֹא לִידֵי בִּטּוֹי בְּגִלְיָשָׁה לְקִצָּה הַרְצָף בְּגִיל הַנְּעוּרִים.

מטרות התכנית הן:

- חיזוק החוסן האישי של הילד ותחושת המסוגלות העצמית שלו
- פיתוח היכולות, העוצמות והכישרונות של הילד
- הנגשת השירותים החברתיים הזמינים עבור הילד ומשפחתו והרחבתם
- יצירת סביבה חינוכית תומכת לילד בבית ה"ס
- עידוד מעורבות הורית בחיי הילד ותמיכה בו
- חיזוק היכולות ההוריות ותרומה לצמיחת התא המשפחתי

הַמִּמְצָאִים הַמּוֹבָאִים בְּדִיוּחַ זֶה מַעֲיָדִים כִּי הַתְּכִנִּית בְּרֵמָה הָאֵרֶצֶת מְשִׁיגָה אֶת כָּל מֵטְרוֹתֶיהָ בְּמִידָה רַבָּה.

מבחינת האפקטיביות המיידית של התכנית על המשתתפים, הממצאים מלמדים על שיפור מבחינה סטטיסטית בכל המעגלים בהם פועלת התכנית לאחר שלוש עד ארבע שנים בתכנית. שיפור זה נובע גם משיעור נרחב של משתתפים שחל שיפור במצבם בהשוואה לתחילת התכנית וגם מעוצמת השינוי ברמת הפרט:

- **אשכול חוסן אישי** – בקרב 85% מהמשתתפים ניכר שיפור בחוסן האישי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-5.03 ל-6.88 בסולם 1-10).
- **אשכול תפקוד חברתי** – בקרב 78% מהמשתתפים ניכר שיפור בתפקוד החברתי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-6.95 ל-8.12).
- **אשכול תפקוד לימודי** – בקרב 73% מהמשתתפים ניכר שיפור בתפקוד הלימודי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-5.86 לציון 6.90).
- **אשכול קשרים במשפחה גרעינית** – בקרב 72% מהמשתתפים ניכר שיפור באיכות הקשרים (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-6.40 ל-7.42).
- **אשכול תפקוד הורי** – בקרב 72% מהמשפחות ניכר שיפור בתפקוד ההורי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-7.35 ל-8.12).

חוות דעת צוות חינוכי

הצוותים החינוכיים בבתי הספר הם אחד השותפים המרכזיים של פותרים עתיד לעבודה עם הילדים ובני הנוער. בשנים שעברו עמדנו על התפיסה של הצוותים החינוכיים את פותרים עתיד כגורם מתערב מקצועי ואחראי בבתי הספר; כגורם התורם רבות הן לילדים עצמם – בחיזוק החוסן שלהם, והן לבית הספר – בהעמקת המודעות של הצוות לצרכים ולרקע של התלמידים, ובהרחבת סל המענים העומד לרשות בית הספר. לפיכך, השנה אנו רואים חשיבות רבה בקבלת חוות הדעת של הצוות על הקשר עם צוות התכנית וההתנהלות של התכנית במהלך השנה החולפת. להלן עיקר הממצאים:

מרבית המחנכות (71%-94%) מדווחות כי במהלך השנה האחרונה בלטו לחיוב במידה רבה ורבה מאוד כל ההיבטים הבאים בקשרי העבודה שלהן עם הנאמנות, סביב הילדים:

- קיימתי פגישות עדכון שוטפות עם הנאמנה לאורך השנה (94%)
- הייתי מעורבת בבניית התכניות האישיות של התלמידים (91%)
- הנאמנה סייעה לי בפתרון בעיות עם התלמידים (87%)
- הייתי מעורבת באופן פעיל בתהליך העבודה של פותרים עתיד עם התלמידים (78%)
- שיתפתי את הנאמנה באירועים משמעותיים הקשורים בתלמידים ובמשפחותיהם (71%)

מרבית נשות הצוות החינוכי (66%-74%) מדווחות כי לפותרים עתיד תרומה רבה ורבה מאוד עבורן מבחינת ההיכרות והקשר שלהן עם הילד ומשפחתו:

- פותרים עתיד עזרה לי להכיר יותר לעומק את הסיפור האישי של התלמיד והמשפחה (74%)
- פותרים עתיד תרמה לקיום שיח מעמיק יותר עם ההורים (72%)
- פותרים עתיד תרמה לכך שאפגוש יותר את ההורים (66%)

מרבית עד כלל נשות הצוות החינוכי (84%-100%) מדווחות כי במהלך השנה האחרונה בלטו לחיוב במידה רבה ורבה מאוד כל ההיבטים הבאים ביחס לאיכות התכנית:

- התלמידים מרגישים חיבור משמעותי לנאמנות (100%)
- התלמידים שמחים להשתתף בפותרים עתיד (99%)
- הנאמנות מחויבות ומסורות לתלמידים שבאחריותן (99%)
- הנאמנות מפגינות רמה מקצועית גבוהה (98%)
- גם תלמידים שאינם בפותרים עתיד היו שמחים להשתתף בה (96%)
- מורגשת מעורבותן ונוכחותן של הנאמנות בפעילויות בית ספריות כגון: טיולים, מסיבות, הפסקות פעילות, טקסים והצגות (84%)

חוות דעת הורים

רוב ההורים סבורים שיש לפותחים עתיד תרומה רבה ורבה מאד לילדיהם בכל התחומים: 90% סבורים שהתכנית תורמת לילדיהם במידה רבה ורבה מאוד מהבחינה האישית, 84% מהבחינה החברתית, 72% מהבחינה המשפחתית ו-68% מהבחינה הלימודית.

הרוב הגדול של ההורים (85%) מדווחים שבזכות ההשתתפות של ילדם בפותחים עתיד הם עצמם נתרמו כהורים במידה רבה ורבה מאוד במספר מובנים. הרוב הגדול של ההורים מדווח על תרומה רבה ורבה מאוד להעלאת המודעות למאפיינים ולצרכים של הילד (83%).

הרוב המוחלט של ההורים (96%) מדווחים על שביעות רצון רבה ורבה מאד מהקשר שלהם עם הנאמן/ה. שביעות הרצון מבוססת בעיקר על –

- איכות הקשר עם הנאמן (86%)
- מידת הזמינות של הנאמן/ה (77%)
- שיתוף הפעולה של הנאמן/ה עם ההורה (74%)
- תמיכה בהורה (54%)

בוגרי התכנית

הבוגרים הם בני נוער אשר סיימו את התכנית בהצלחה. מטרת המעקב אחר הבוגרים היא לבחון את השפעה המתמשכת של פותחים עתיד על מוטביה במונחים של תפקוד תקין, מיצוי יכולות אישיות ושביעות רצון מהחיים. לשם כך נערך סקר שנתי בקרב הבוגרים, בשאיפה לאסוף נתונים על הבוגרים עמוק לשנות העשרים לחייהם ועיצוב מסלולם. בכל שנה נבדק מדגם של הבוגרים הכולל בוגרים טריים שסיימו בשנה שקדמה לסקר ובוגרים ותיקים, שחלפו שנתיים ויותר מאז שסיימו את התכנית.

הממצאים נותרים עקביים משנה לשנה ומישוב לישוב ומעידים כי לפותחים עתיד השפעה מתמשכת על הבוגרים. האפקט של התכנית אינו מתפוגג אלא להיפך, הוא מתבסס ומשפיע על האופן שבו הבוגרים מתנהגים ותופסים את עצמם ואת עתידם. יתר על כן, ההשתתפות בתכנית גם מונעת החמרה עתידית ומצמצמת את השפעה של גורמי הסיכון על יכולתו של הילד להאמין בעצמו ולמצות את כישוריו ויכולותיו בהקשר נורמטיבי. תקופת ההשתתפות בתכנית מחזקת את הילדים ומציידת אותם בתחושת מסוגלות עצמית, חוסן אישי וכלים להתמודדות תקינה עד מוצלחת עם אתגרי הגיל.

השנה מונה המדגם 215 בוגרים, להלן עיקר הממצאים –

- מחצית ויותר מהמשיבים הן בנות (54%, 115) וכמחציתם בנים (46%, 100);
- מרביתם נמנים על המגזר היהודי (80%, 172);
- מרביתם בוגרים ותיקים אשר סיימו את השתתפותם בתכנית לפני שנתיים ויותר (73%, 158) והיתר בוגרים טריים אשר סיימו את השתתפותם בתכנית בשנה הקודמת (27%, 57);

○ שלושה רבעים מהבוגרים הם תלמידים (75%, 161) ו-14% (30) ממלאים תפקיד בשירות צבאי/לאומי/אזרחי. מיעוט מהבוגרים סיים לימודי תיכון ועתיד להתגייס לצבא (6%) ומיעוט סיים לימודי תיכון ולא התגייס לצבא (5%).

○ כשלושה רבעים מכלל הבוגרים הם תלמידים בשכבות היד (76%, 161).

✓ לימודים –

○ הרוב המוחלט של הבוגרים, למעט שני בוגרים (פחות מאחוז), נמצאים במסגרת לימודית פורמאלית. כלומר, אינם נושרים מהמערכת החינוכית. יתר על כן, 73% מבוגרי התכנית מייחסים לפותרים עתיד תרומה רבה ורבה מאד להשתלבותם במסגרת הלימודים שלאחר סיום ההשתתפות בפותרים עתיד – חטיבת ביניים, תיכון.

○ מרבית מהבוגרים שהם תלמידי תיכון בשכבות י-יד לומדים במסלול לימודים של בגרות מלאה (76%).
 ○ מרבית הבוגרים במדגם (95%), אשר סיימו את לימודיהם במסגרת הלימודים הפורמאלית, מחזיקים בתעודת חינוך (בגרות מלאה / חלקית / תג"ת).

✓ תחושת שייכות לקהילה ולמדינה –

○ למרבית הבוגרים במדגם מתוך המגזר היהודי (מבין אלו הלומדים במערכת החינוך או צעירים לפני שירות צבאי) חשוב במידה רבה ורבה מאד להתגייס לשירות צבאי או לאומי/אזרחי (83%).

✓ תפקוד חברתי –

○ רבע ויותר מהבוגרים משתתפים בתנועת נוער (26%), בדומה לנתונים הארציים בישראל;
 ○ 15% מהבוגרים משתתפים בחוגים, שיעור זה נמוך מהשיעור הארצי שעומד על כ-25% מבני-הנוער ביישובים שיש בהם מתנ"סים. עם זאת, מימוש הפוטנציאל בקרב אוכלוסיות מוחלשות – נוער בסיכון, נוער עולה, נוער ערבי ונוער עם צרכים מיוחדים – נמוך ממימוש הפוטנציאל בקרב אוכלוסיות חזקות.

✓ מעורבות חברתית –

○ כשליש מהבוגרים מתנדבים (29%), בדומה לשיעור הארצי של בני הגיל;
 ○ מיעוט מהבוגרים דיווח על היתקלות עם משטרה (6% ביחס ל 10% באוכלוסייה הכללית);

✓ שביעות רצון של הבוגר מחייו – הרוב המוחלט של הבוגרים (94%) מביעים שביעות רצון רבה ורבה מאד מחייהם.

✓ תפיסת התרומה של פותרים עתיד לבוגר –

○ הרוב הגדול של הבוגרים מדווח על השפעה רבה ורבה מאד לפותרים עתיד עליהם בתחומים בהם מפעילה התכנית התערבות מכוונת – כשהמוביל הוא התחום האישי (87%) ולאחריו, התחום הלימודי (78%) והתחום החברתי (78%).

○ בתחום המשפחתי חלוקים ביניהם הבוגרים לגבי מידת ההשפעה של התכנית לאורך השנים, כאשר כשני שלישי מדווחים על השפעה רבה ורבה מאד (62%). ממצא זה אינו מפתיע שכן, חלק מהעבודה עם הוריהם נסתר מעיני הילדם והנוער. בנוסף, קשה מבחינה רגשית והכרתית לייחס שינויים במרקם היחסים המשפחתי האינטימי לגורמי חוץ. פרשנות זאת נתמכת על ידי המשוב שהתקבל מההורים (ראה פרק 'חוות דעת הורים על התכנית', לעיל), אשר כאמור מדווחים מרביתם (85%) על התרומה הגבוהה והגבוהה מאד

של פותרים עתיד עבורם כהורים ובעיקר – בהיבטים של מודעות רבה ורבה מאד למאפיינים ולצרכים של הילד. מחצית מההורים ומעלה מייחסים זאת במידה רבה ורבה מאד לקשר איכותי עם הנאמן (86%), לזמינות של הנאמן/ה להורה (77%), לשיתוף הפעולה של הנאמן/ה עם ההורה (74%) ולתמיכה של הנאמן בהורה (54%).

○ הרוב המוחלט של הבוגרים (96%) רואים את הנאמן כמי שסייע להם במידה רבה ורבה מאד להצליח בחיים.

התועלות שתוארו, כל אלה מתאפשרים בזכות שני דברים. האחד, עקרונות העבודה של התכנית – התפיסה ההוליסטית של מרחבי החיים, הסתמכות על הנאמן כמבוגר משמעותי וכדמות מודל בחייו של הילד, השילוב בין מתכונות העבודה הפרטנית, הקבוצתית והקהילתית, השותפות 'עם' והתכלול 'של' הגורמים בסביבת הילד מבחינת מודעות וערנות לצרכיו, לצד מעורבות ומחויבות לרווחתו ולקידומו, ולבסוף, הניהול השיטתי והמובנה של המידע והידע בתכנית בכל רמות הפעולה.

השנה, נכתבו תכניות אישיות לרוב המוחלט של משתתפי התכנית (91%), בשיתוף פעולה שיטתי ונרחב עם צוותי בתי הספר; איגום משאבים לשם מתן מענה מותאם לילדים ובכלל, טיפול ייעודי; והתקיימו מפגשי צוות"א למרבית משתתפי התכנית (68%), כביטוי חשוב לאיכות עבודת התכלול המתבצעת סביב הילד.

ההון האנושי של פותרים עתיד הוא הגורם השני להצלחה – צוות איכותי שרובו בני המקום, המאמין בילדים ומגלה רמה גבוהה של מסירות, יצירתיות ומחויבות לצד מקצוענות בתהליכי העבודה.

לסיום, נראה כי פותרים עתיד מתמודדת בהצלחה עם האתגרים שאיתרה הוועדה הציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה (המכונה ועדת שמיד, 2006) – היא תורמת להרחבת היצע השירותים לילדים ונוער בסיכון בישובים הנמצאים בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית של ישראל, מתמקדת בהפניית משאבים לגילאים צעירים של ילדים בסיכון, בדגש על מניעה ופועלת באוריינטציה של תיאום ויצירת שיתופי פעולה להבטחת התערבות הוליסטית והמשכית, מתוך רגישות לרב-תרבותיות. מדיניות ההעסקה של תושבים מקומיים (בני אותו ישוב או אזור) בתכנית תורמת לא רק להבנה מעמיקה יותר של מאפייני המקום, השותפים וקהלי היעד אלא גם לחיזוק והצמחה של מנהיגות מקצועית מקומית.

מודל העבודה של התכנית

כדי להשיג את מטרותיה אלה התכנית יוצרת ומעודדת הזדמנויות לצמיחה ולהתפתחות באמצעות רעיון חדשני וייחודי לפותרים עתיד – מודל הנאמן, "תפירת חליפה" אישית והוליסטית לכל ילד לפי נקודות החוזק וצרכי החיזוק שלו ובאמצעות השילוב בין מכלול רחב של אמצעי התערבות.

- **הנאמנים** - במסגרת התכנית, עוברים הנאמנים הכשרה ייחודית לתוכנית, משמשים בתפקידם במשרה מלאה ומלווים 16 ילדים ובני משפחתם במשך 3-5 שנים.
- **שילוב מרחבים ואמצעי התערבות** - הנאמנים פועלים בבוקר במסגרת בתיה"ס ואחר הצהריים בבתיים, בפעילויות קבוצתיות וכד' על מנת לתמוך וללוות את המוטבים במרחבי חייהם.
- **הוליסטיות** - תהליך הליווי מתייחס אל הילד באופן הוליסטי באמצעות ארבעה מעגלי התערבות ובהתבסס על גיבוש תכנית אישית מותאמת לכל משתתף, איתור הגורם המסייע המתאים בקהילה והנעת תהליכי תכלול עם השותפים הרלבנטיים.
- **תכלול** (אינטגרציה) - אופייה ההוליסטי של התוכנית בא לידי ביטוי במעורבותם של הגורמים השונים בסביבת הילד והמשפחה, בתפקידו של הנאמן ביצירת הלימה בין צרכיו של הילד למשאבים הקיימים סביבו והנעה להשלמת המשאבים החסרים, לצד הנגשת מענים נוספים במסגרת התכנית בתחומים של הדרכת הורים, מיצוי זכויות, וליווי למשפחות.
- **מניעה וטיפול** - חלק מהעבודה עם ילדי התכנית עוסק בטיפול והתערבות בנקודות קושי ומשבר ובחלקה, זוהי עבודת מניעה. מכיוון שכך ומשום שהתכנית מתערבת בקרב ילדים הנמצאים בתהליך התפתחותם, חלק מהשינויים מבשילים רק לאחר שהילד נפרד מהתכנית.

מאפייני התכנית

תכנית פותחים עתיד פועלת מזה כ-12 שנים, החל מחודש ספטמבר 2006; התכנית פועלת ב-36 רשויות בארץ ופעילותה מתאפשרת באמצעות מימון של ארבעה מקורות עיקריים:

1. **הסוכנות היהודית**, הלוקחת חלק במימון של התכנית בכל הישובים

2. פּרָצִיּוֹת יְהוּדִיּוֹת בְּחו"ל, קֶרְנֹת וְתוֹרְמִים פְּרָטִיִּים

3. רִשׁוּיֹת הַמְקוֹמִיּוֹת

4. מִשְׂרַד הַחִינוּךְ

בשנה החולפת השתתפו בתכנית 4,183 ילדים ונוער, המגיעים מ-4,125 משפחות ובסה"כ עובדת התכנית עם למעלה מ-12,400 מוטבים ישירים ועקיפים. מרבית המשתתפים נמנים על המגזר היהודי (82%), 16% על המגזר הערבי ו-2% במגזר הדרוזי; מחצית ויותר מהמשתתפים הם בנים (56% בנים, 44% בנות).

התכנית עובדת ב-158 בתי ספר, מתוכם 78% בתי ספר בעלי מאפייני סיכון גבוהים (93) ובינוניים (32) ¹ –

- 87% (137) בתי ספר יסודיים ו-13% (21) חטיבות ביניים;
- שני שלישים ויותר נמנים על הזרם הממלכתי (67%), רבע ויותר על הממלכתי דתי (27%), ו-6% על החרדי/תורני;
- מרבית בתי הספר נמנים על המגזר היהודי (86%), 11% על הערבי, 2% על הבדואי ו-1% על הדרוזי.

התפלגות בתי הספר על פי שלב, זרם ומגזר

שלב חינוך						מגזר	סוג פיקוח
יסודי + חט"ב		חט"ב		יסודי			
מספר	אחוז	מספר	אחוז	מספר	אחוז		
10	6%	0	0%	10	7%	יהודי	חרדי/תורני
3	2%	0	0%	3	2%	בדואי	ממלכתי
2	1%	0	0%	2	1%	דרוזי	
84	53%	14	67%	70	51%	יהודי	
17	11%	1	5%	16	12%	ערבי	ממלכתי דתי
42	27%	6	29%	36	26%	יהודי	
158	100%	21	100%	137	100%	4	סה"כ

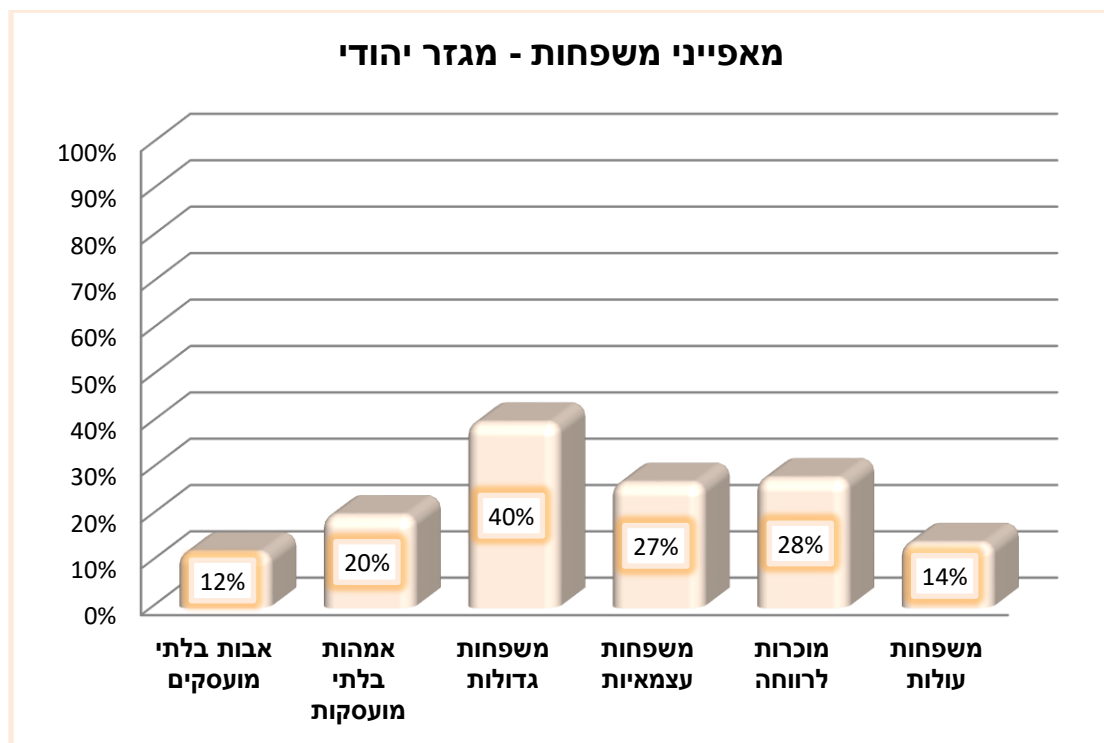
¹ על פי מדד מדל"ן המבוסס על ציוני מבחני המיצ"ב. בתי ספר בעלי מאפייני סיכון גבוהים (בתי ספר 'אדומים') אלו בתי ספר בעלי ציון הנמוך מ-50 במדד. בתי ספר בעלי מאפייני סיכון בינוניים אלו בתי ספר בעלי ציון שבין 50 ל-70 במדד.

<http://zynet.co.il/short/content/2017/Madlan>

פותרים עתיד פועלת בקרב משפחות בעלות מספר מאפייני סיכון:

מגזר יהודי

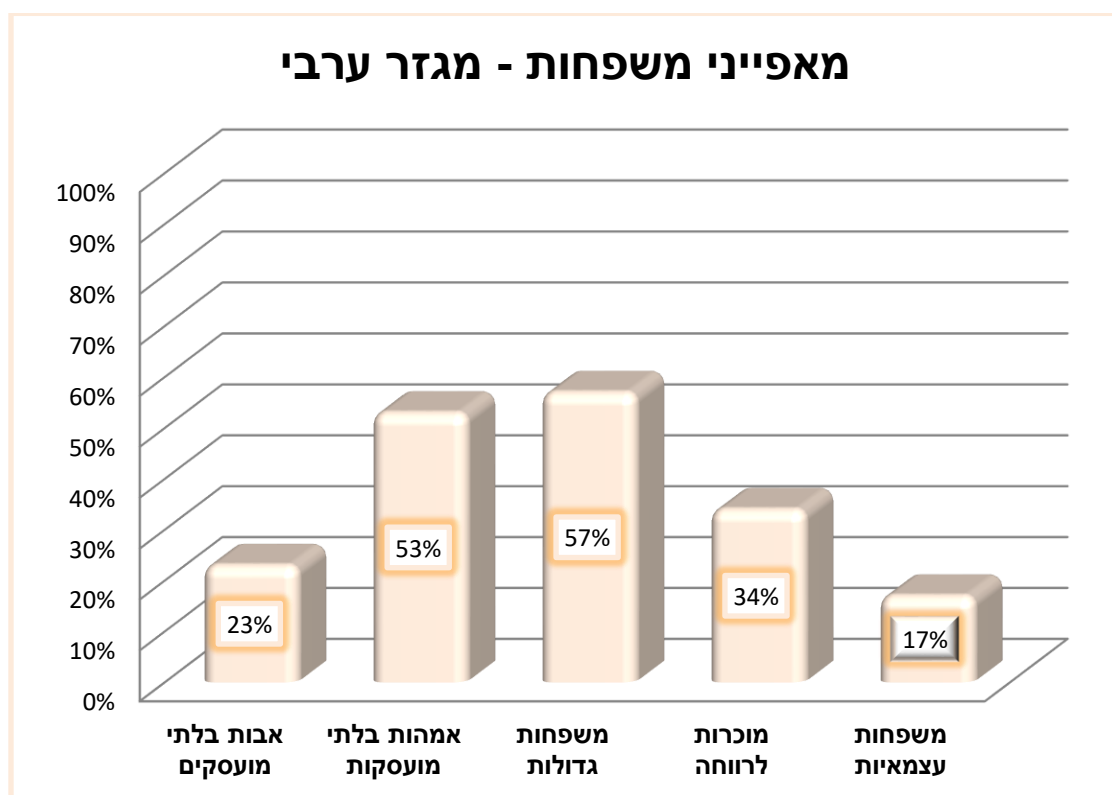
- שליש ויותר מהמשפחות הן משפחות גדולות בנות ארבעה ויותר ילדים (40%);
- רבע ויותר מהמשפחות מוכרות לשירותי הרווחה (28%);
- רבע ויותר מהמשפחות הן משפחות עצמאיות (27%) ושיעורן גבוה מאוד בהשוואה לשיעור הארצי במדינה (12.4%).
- 14% מהמשפחות, הן משפחות בהן לפחות אחד ההורים הינו עולה. שיעור זה גבוה מעט בהשוואה לשיעור הארצי במדינה (12.8%).
- שיעור הבלתי מועסקים בקרב הורי המשתתפים בתכנית גבוה במעט משיעורם בקרב כוח העבודה העיקרי היהודי במדינה (אמהות – 20% לעומת 12%, אבות 12% לעומת 11%; בהתאמה)²;

² שנתון סטטיסטי לישראל 2016: לוח 12.1: אוכלוסיית בני 15 ומעלה ואוכלוסיית בני 25-54 (גילאי עבודה עיקריים, לפי תכונות כוח העבודה האזרחי, קבוצת אוכלוסייה ומין
http://www.cbs.gov.il/reader/shnaton/templ_shnaton.html?num_tab=st12_01x&CYear=2016

מגזר ערבי

- מחצית ויותר מהמשפחות הן משפחות גדולות בנות ארבעה ויותר ילדים (57%);
- שליש ויותר מהמשפחות מוכרות לשירותי הרווחה (34%);
- 17% מהמשפחות הן משפחות עצמאיות ושיעורן גבוה מעט בהשוואה לשיעור הארצי במדינה בקרב המגזר הערבי (11.1%);
- שיעור הבלתי מועסקים בקרב האבות של משתתפי התכנית גבוה במעט מהשיעור בקרב כוח העבודה העיקרי במדינה בקרב בני 25-54 (23% לעומת 18%, בהתאמה) ונמוך בקרב האמהות (53% אמהות לעומת 63%, בהתאמה).

א. שיתופי פעולה

'פּוֹתִיחִים עֵתִיד' עובדת בממשק הדוק עם אגפי החינוך והרווחה בישובים. חלק ניכר מהפעילות של התכנית מתרחש במרחב הבית ספרי, כשחדרי הפעילות של פּוֹתִיחִים עֵתִיד ממוקמים בבתי הספר והנאמנים משתלבים בצוות הבית ספרי.

ביטויים לממשק של התכנית עם גורמי החינוך והרווחה בישוב ניכרים לאורכו של תהליך העבודה כולו – החל מאיתור ילדים לתכנית, מתן חוות דעת על המוטבים, השתתפות במפגשי הצוות"א ומעורבות בתהליך התערבות של הילד והמשפחה.

הנאמנים מכוונים להשתלב בפעילות הבית ספרית הן כאמצעי לחיזוק של המשתתפים בתכנית, והן כחלק מהתפיסה הקהילתית של פּוֹתִיחִים עֵתִיד.

הרחבה של שיתופי הפעולה עם גורמי הרווחה ניכרת בפעולות השונות, הדרכה של צוות פּוֹתִיחִים עֵתִיד על ידי ראשי צוותים מאגף הרווחה ולחילופין, השתלמויות / אירועים של פּוֹתִיחִים עֵתִיד עבור גורמי הרווחה.

במקביל, התפיסה הקהילתית של התכנית באה לידי ביטוי בהעמקת שיתופי פעולה עם ארגונים וגורמים מקומיים – ציבוריים, עסקיים ופילנתרופיים לשם חיזוק הדדי – של הקהילה ולטובת מוטבי התכנית. חלק משיתופי הפעולה מתמשכים וחלקם חד פעמיים. רובם נוגעים במוטבי התכנית וחלקם מכוונים לצוות בלבד.

א. תכניות אישיות

לכל ילד וילד בפּוֹתִיחִים עֵתִיד נבנית תכנית עבודה אישית, המבוססת על ניתוח חזקותיו וצרכיו של הילד ועל סיפורו האישי בתוך ההקשר המשפחתי, החברתי והבית ספרי. התכנית האישית מאפשרת ליצור מסגרת המגדירה סדרי עדיפות ומיקוד בתהליך העבודה ומקדמת תיאום ומחויבות לתהליך עבודה מתמשך של כל הגורמים הקשורים בה: הילד, הנאמן, הורי הילד והמערכת המקצועית המקיפה והמסייעת ליישום תכנית העבודה.

במהלך תשע"ח נכתבו תכניות אישיות עבור הרוב המוחלט של משתתפי התכנית (91%), זאת בדומה לשיעור התכניות האישיות אשתקד (92%).

א. צוות"אות

מפגש צוות"א (ראשי תיבות של **צוות תכנית אישית**) הוא צוות פעולה רב תחומי בו אמורים להשתתף מכלול הגורמים המטפלים בילד ובמשפחתו, והמכירים את צרכיו כמו גם את המענים הקיימים בישוב. מפגש הצוות"א נועד לייצר היכרות מעמיקה עם צרכי הילד, לרתום את כלל הגורמים לשיתוף פעולה במענים האפשריים ולתאם ביניהם. ככזה, מהווה המפגש תחנה משמעותית בתהליך התכלול המתמשך של הנאמן.

במהלך תשע"ח התקיימו צוות"אות עבור מרבית משתתפי התכנית (68%), שיעור זה נמוך במעט משיעור הצוות"אות אשתקד (75%).

עדות לאיכות עבודת התכלול מצוי גם בהרכב המשתתפים במפגשי הצוות"א. הרכב המשתתפים מלמד מספר דברים:

- א. מבין הגורמים אשר נוכחותם נדרשת לקיום הצוות"א ניכרת התגייסות מרשימה לטובת הילד -**
- נוכחות מלאה של נאמנים, המובילים ומנחים את מפגשי הצוות"א.
 - יציבות בשיעור הנוכחות של מחנכות ושל הצוות הניהולי של התכנית. להבנתנו, השיעור הכמעט מלא של נוכחות מחנכות מעיד על תפיסת בית הספר את חשיבות התכנית ותועלתה ועל קשרי העבודה הטובים של הצוות עם המחנכות. תמיכה במסקנה זאת ניתן לראות גם בחוות דעת החיובית של המחנכות על התועלת שהן מפיקות מהקשר עם צוות התכנית סביב הילד (ראה פרק 'חוות דעת צוות חינוכי', להלן).
 - יציבות בשיעור ההשתתפות של ההורים. בכל הצוות"אות נכח לפחות אחד ההורים, במקרים מעטים נכחו שני ההורים ואמהות השתתפו בצוות"א בשיעור גבוה יותר מאשר אבות. הדבר מלמד על המימוש המעשי של מקומם המרכזי של ההורים בתפיסת העבודה של התכנית. עצם נוכחותם של האבות במהלך אינה מובנת מאליה. יש לה השלכות גם על חיזוק הקשר בין הילד והאב (ראה בפרק 'השגת מטרות – השפעה מיידיית ברמת הילדים', סעיף 'חוות דעת נאמן', להלן). עם זאת, יש מקום להמשיך ולחזק את מעורבות האבות.

ב. מבין הגורמים אשר נוכחותם אפשרית במפגשי הצוות"א ניכרת מגמה מבורכת של שיפור בשיעור הנוכחות הילדים (ב-73% מהצוות"אות לעומת 69% בשנת תשע"ז). מהלך זה משקף תהליך של מתן יותר מקום לילד בתהליכי העבודה ומתן אפשרות לילד לבטא את עצמו באופן ישיר. לעומת זאת, שיעור הנוכחות של היועצות החינוכיות עלה במהלך השנים עד לכמחצית מהצוות"אות ונותר יציב ברמה זאת, ואילו שיעור הנוכחות של גורמי 'המעגל השני' - מנהלת בית הספר והעובדת הסוציאלית נותר נמוך לאורך זמן.

נוכחות רשות			נוכחות חובה							נוכח/ שני"ל
רווחה	צוות חינוכי	משפחה	צוות התכנית			צוות חינוכי	משפחה	אב	אם	
עובדת סוציאלית	מנהלת בי"ס	יועצת	ילד	רכזת משפחה וקהילה	מנהלת	נאמנה	מחנכת	אב	אם	
6%	21%	49%	73%	34%	64%	100%	96%	22%	89%	ארצי תשע"ח
38%	20%	50%	69%	32%	62%	100%	96%	22%	87%	ארצי תשע"ז

3. החישוב נעשה מסך כל המשפחות המטופלות ע"י שרותי הרווחה.

חוות דעת נאמן

הערכת האפקטיביות של התכנית בהשגת מטרותיה לטווח הקצר נשענת על מדידת מצבו של הילד בלמעלה מ-20 מדדים, המתכנסים לארבעת מעגלי ההתערבות של התכנית – אישי, חברתי, לימודי ומשפחתי – בהצטרפותו לתכנית, בתום כל שנה ובסיומה. מדידה זאת מבוססת על אינטגרציה של מקורות מידע המתבצעת על ידי הנאמן. כשם שנתפרת לכל ילד בתכנית חליפה לפי צרכיו ויכולותיו, כך **מדידת השינוי** במהלך או בתום השתתפותו בתכנית היא יחסית למצבו ההתחלתי. השינוי מוגדר לפי שני פרמטרים:

1. **אחוז משפרים את מצבם** – בהתבסס על עליה או ירידה בציון אחד לפחות בסולם 1-10 במדדי הערכה. סולם המדידה נע בין נמוך/בעייתי מאד (דרגות 1-2 בסולם 1-10) לגבוה/טוב מאד (דרגות 9-10). מכיוון שהתכנית מכוונת לשינויים מורכבים, אנו משתמשים בשני סוגים של ערכי סף כדי לבחון את היקף המסיימים שמצבם השתפר.

ערך סף עליון – המדדים שבהם השתפר המצב של מחצית ויותר המסיימים.

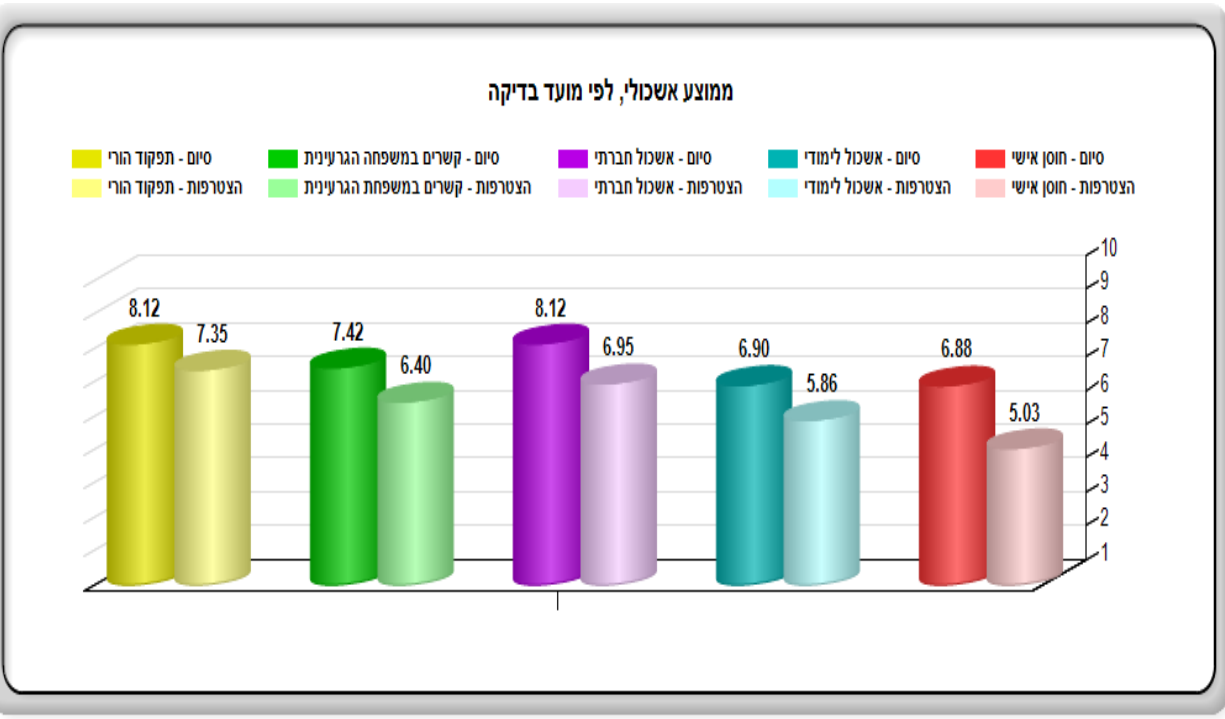
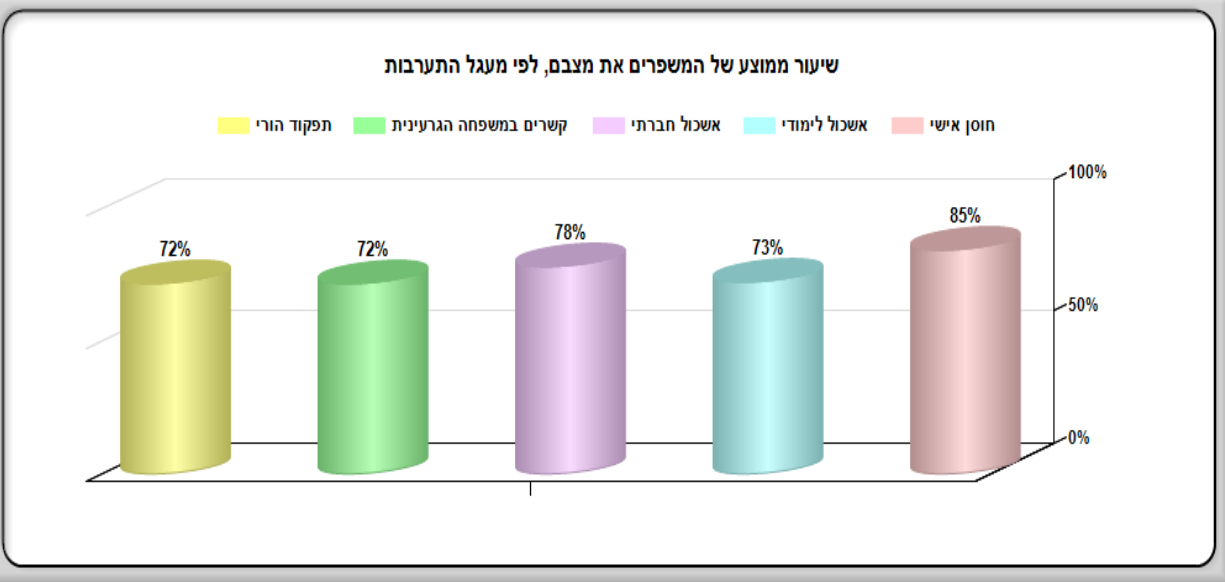
ערך סף תחתון – המדדים שבהם השתפר המצב של שליש ויותר מהמסיימים.

2. **עוצמת השינוי** - ברמה האישית של כל המסיים ושל כלל המסיימים, באמצעות מבחן T למדגמים מתואמים (כלומר, השוואת מצבו של אותו ילד בין ההצטרפות לסיום התכנית).

המדדים מתכנסים לאשכולות של ארבעה מעגלי ההתערבות של התכנית. בכל אשכול ניתנים למדדים השונים משקלות דיפרנציאליים בהתאם לחשיבותם ולתרומתם לאשכול.

הממצאים מלמדים על שיפור מבחינה סטטיסטית בכל המעגלים בהם פועלת התכנית לאחר שלוש עד ארבע שנים בתכנית. שיפור זה נובע גם משיעור נרחב של משתתפים שחל שיפור במצבם בהשוואה לתחילת התכנית וגם מעוצמת השינוי ברמת הפרט:

- **אשכול חוסן אישי** – בקרב 85% מהמשתתפים ניכר שיפור בחוסן האישי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-5.03 ל-6.88 בסולם 1-10).
- **אשכול תפקוד חברתי** – בקרב 78% מהמשתתפים ניכר שיפור בתפקוד החברתי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-6.95 ל-8.12).
- **אשכול קשרים במשפחה גרעינית** – בקרב 72% מהמשתתפים ניכר שיפור באיכות הקשרים (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-6.40 ל-7.42).
- **אשכול תפקוד הורי** – בקרב 72% מהמשתתפים ניכר שיפור בתפקוד ההורי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-7.35 ל-8.12).
- **אשכול תפקוד לימודי** – בקרב 73% מהמשתתפים ניכר שיפור בתפקוד הלימודי (עלייה מובהקת בציון האשכולי מ-5.86 לציון 6.90).

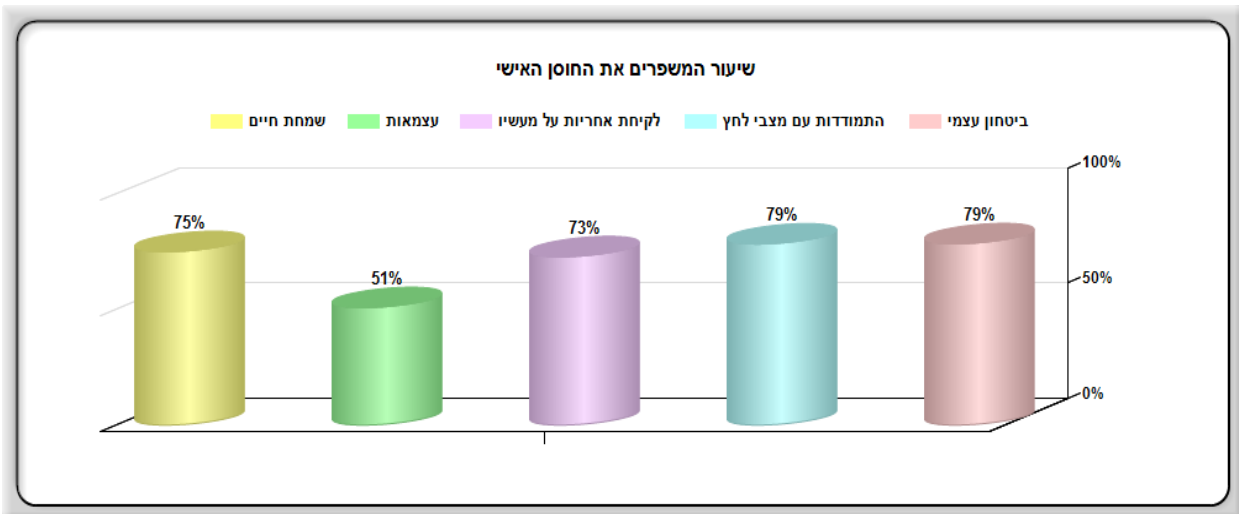

פירוט הממצאים בתוך כל אשכול מדדים מראה כי השיפור מתרחש לא רק במדדים שבהם נזקקו המשתתפים לחיזוק אלא במקרים רבים גם במדדים שאותרו בהצטרפות כנקודות חוזק, באופן יחסי.

להלן פירוט המדדים לפי אשכול, בהתבסס על מדגם של 3,366 מסיימים.

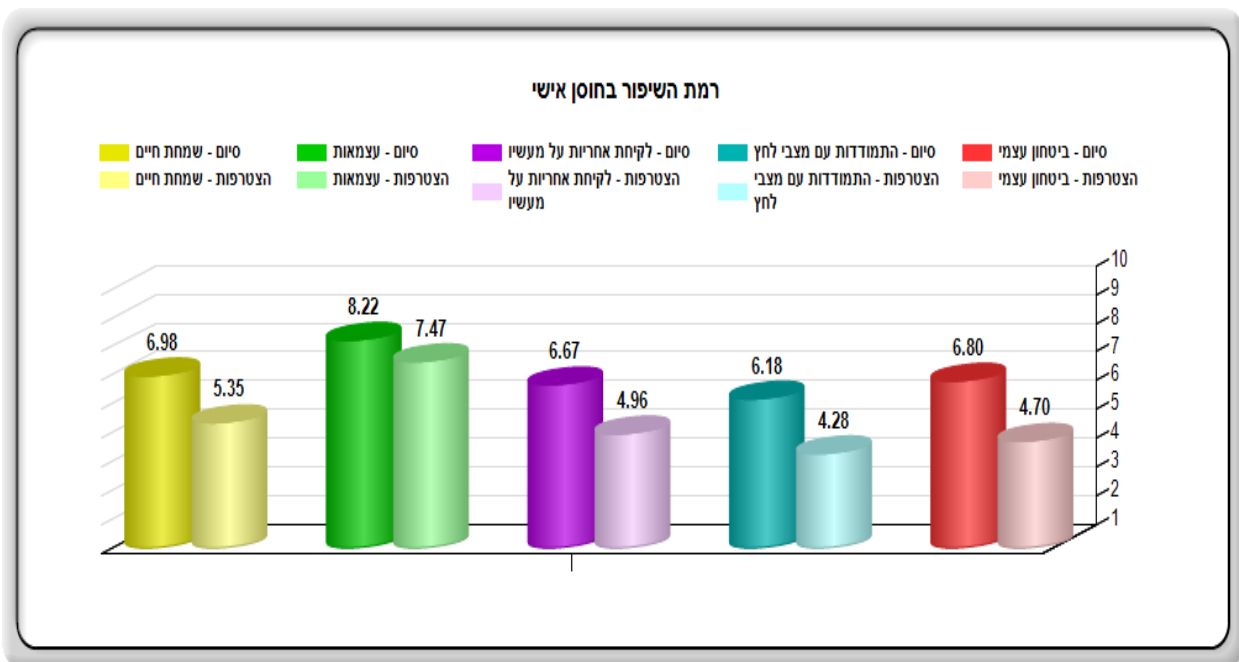
אשכול חוסן אישי

באשכול זה, נמצא שיפור לפי ערכי הסף בכל חמשת המדדים. טווח המסיימים המשפרים את מצבם במעגל האישי נע בין 51% מהמסיימים (במדד עצמאות) ל- 79% (במדדים ביטחון עצמי והתמודדות עם מצבי לחץ).

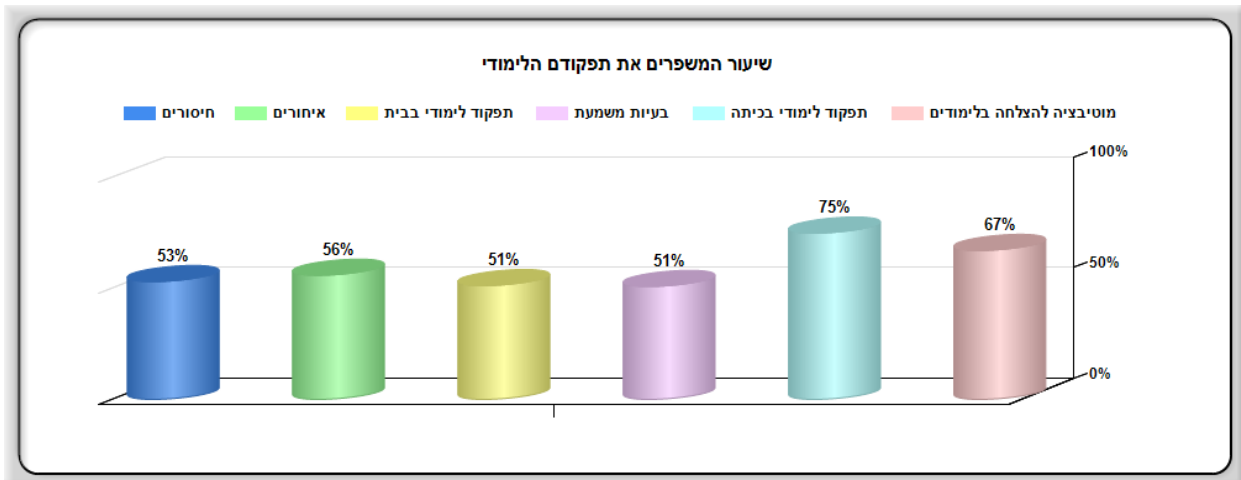
בכל המדדים גם נמצא שיפור מובהק מבחינה סטטיסטית בעוצמת השינוי –

- הגברת הביטחון העצמי – עליה מובהקת בציון מ- 4.70 לציון 6.80, בסולם 1-10.
- יכולת ההתמודדות עם מצבי לחץ – עליה מובהקת בציון מ- 4.28 לציון 6.18.
- לקיחת אחריות על מעשיו – עליה מובהקת בציון מ- 4.96 לציון 6.67.
- עצמאות – עליה מובהקת בציון מ- 7.47 לציון 8.22.
- שמחת חיים - עליה מובהקת בציון מ- 5.35 לציון 6.98.

אשכול תפקוד לימודי

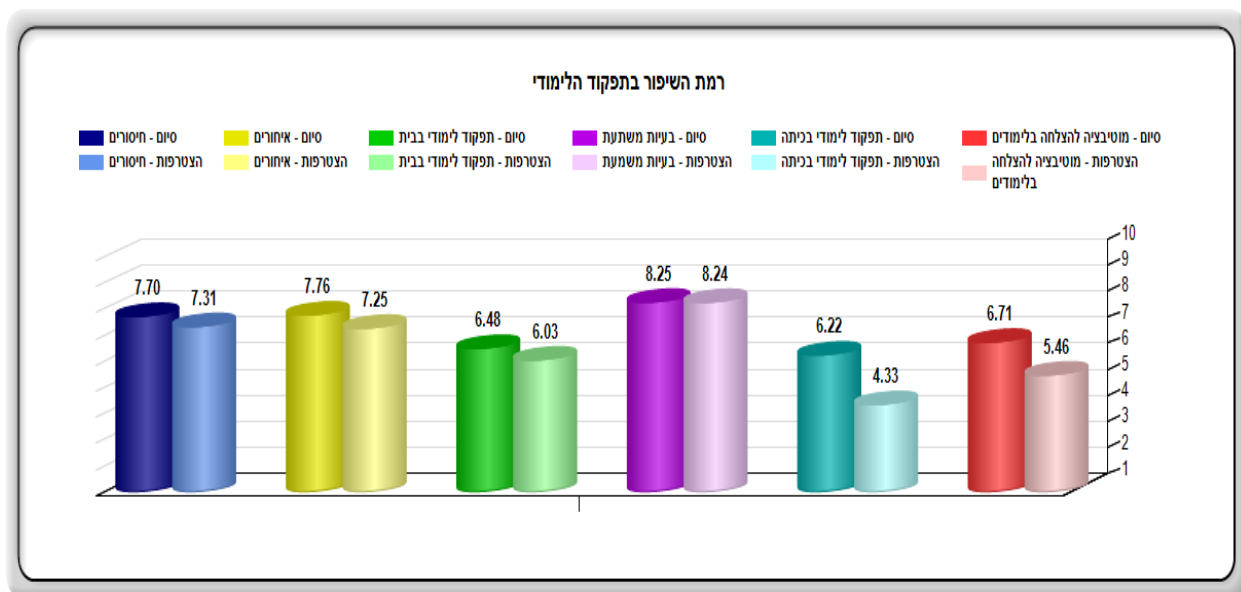
באשכול זה, נמצא שיפור לפי ערכי הסף בכל ששת המדדים. טווח המסיימים המשפרים את מצבם במעגל הלימודי נע בין 51% מהמסיימים (במדדים בעיות משמעת ותפקוד לימודי בבית) ל- 75% (במדד תפקוד לימודי בכיתה).

בחמישה מבין ששת המדדים גם נמצא שיפור מובהק מבחינה סטטיסטית בעוצמת השינוי –

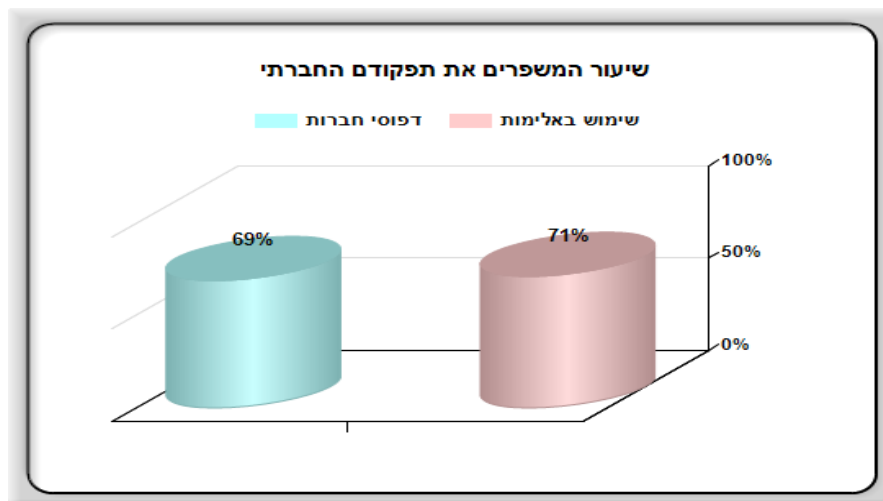
- מוטיבציה להצלחה בלימודים – עלייה מובהקת בציון מ- 5.46 לציון 6.71, בסולם של 1-10.
- תפקוד לימודי בכיתה – עלייה מובהקת בציון מ- 4.33 לציון 6.22.
- תפקוד לימודי בבית – עלייה מובהקת בציון מ- 6.03 לציון 6.48.
- איחורים – עלייה מובהקת בציון מ- 7.25 לציון 7.76, אשר משמעותה צמצום היקף האיחורים.
- חיסורים – עלייה מובהקת בציון מ- 7.31 לציון 7.70, אשר משמעותה צמצום היקף החיסורים.

במדד 'בעיות משמעת' חל שיפור שאינו מובהק מבחינה סטטיסטית.

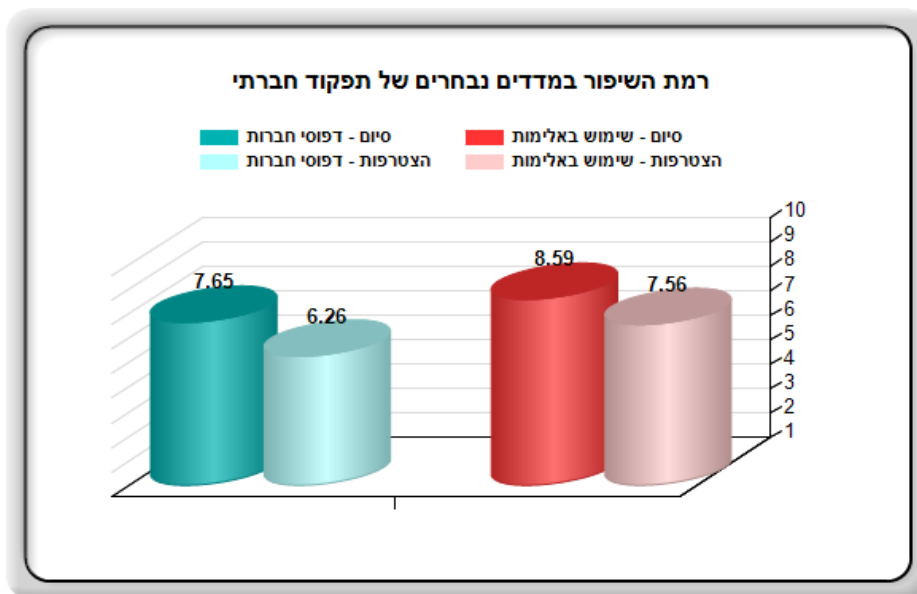
אשכול תפקוד חברתי

באשכול זה, נמצא שיפור לפי ערכי הסף בשני המדדים. טווח המסיימים המשפרים את מצבם במעגל החברתי נע בין 69% מהמסיימים (במדד דפוסי חברות) ל- 71% (במדד שימוש באלימות).

בשני המדדים גם נמצא שיפור מובהק מבחינה סטטיסטית בעוצמת השינוי –

- שימוש באלימות – עלייה מובהקת בציון מ- 7.56 לציון 8.59 (בסולם 1-10), אשר משמעותה ירידה בהיקף השימוש באלימות.
- דפוסי חברות – עלייה מובהקת בציון מ- 6.26 לציון 7.65.

באשכול תפקוד חברתי כלולים גם מדדים שסולם המדידה שלהם הוא שמי (תפקיד חברתי) או דיכוטומי (שימוש בחומרים מסוכנים) ולכן הם נדונים בנפרד.

מבחינת תפקיד חברתי מאופיין מצבם של משתתפי התכנית לאחד מעשרה תפקידים הנעים בין 'מנהיג חיובי' ל'שעיר לעזאזל'⁴. בקרב 38% מהמסיימים השתנה התפקיד החברתי שלהם בחברת הילדים מתפקיד בעל מאפיינים שליליים ו/או המעידים על מצוקה וקושי לתפקיד בעל מאפיינים חיוביים יותר למשל, תזוזה מהמקום של השעיר לעזאזל או הדחוי מבחינה חברתית למקום של ילד 'מקובל' יותר ובעל חברים.

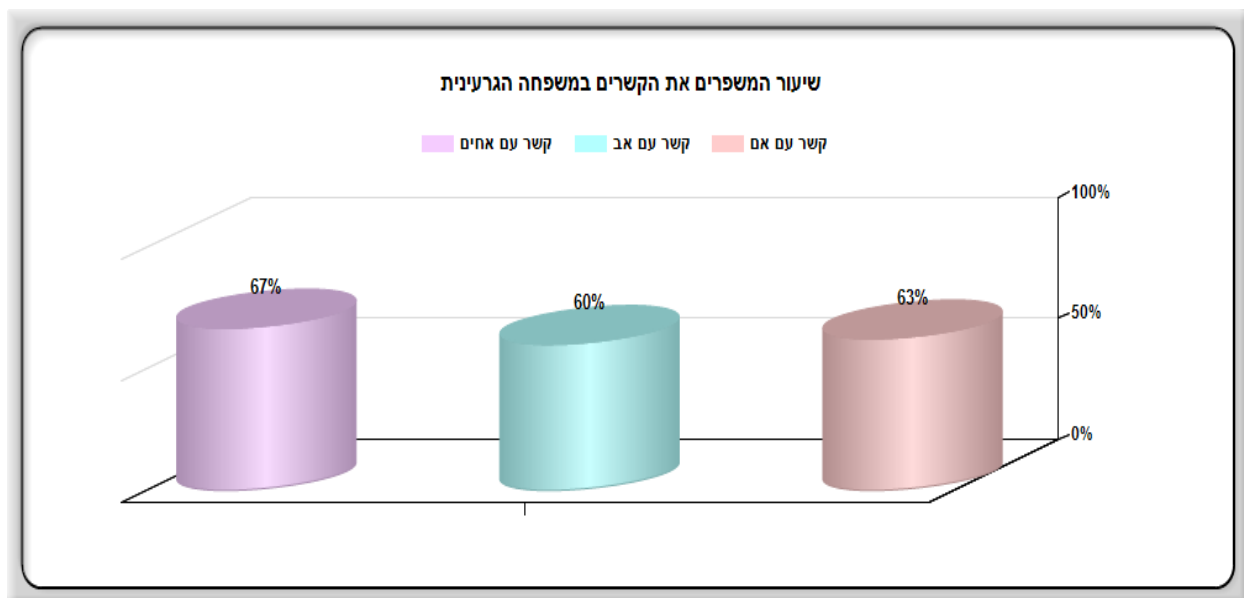
מבחינת השימוש בחומרים מסוכנים, הרוב המוחלט של מסיימי התכנית (99%) לא משתמשים בחומרים מסוכנים. ידוע כי בגילים אלה השימוש בחומרים מסוכנים נעשה בחברותא של שניים ויותר וכי יש עליה בשימוש בחומרים אלה עם עליה בגיל הילד/הנער⁵. מתבגרים רבים נמשכים למשל לעישון סיגריות ולעישון נרגילה, ורואים בהם כמקובלים בחברה⁶. השימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים בכלל, ובמשקאות משכרים בפרט, אינו בעיה של נוער בסיכון בלבד, והוא נפוץ גם בקרב בני-נוער שאינם מוגדרים נוער בסיכון כך, שעישון ושתיית משקאות אלכוהוליים מאפיינים כיום את תרבות הפנאי של בני-נוער רבים⁷.

התחום המשפחתי

התחום המשפחתי נחלק לשניים: האחד, הקשר של הילד עם בני משפחתו הגרעינית – אב, אם ואחים והשני, תפקוד הורי.

אשכול קשרים במשפחה הגרעינית

באשכול זה, נמצא שיפור לפי ערכי הסף בכל שלושת המדדים. טווח המסיימים המשפרים את מצבם במעגל המשפחתי נע בין 60% מהמסיימים (במדד קשר עם אב) ל- 67% (במדד קשר עם אחים).

4. מנהיג חיובי, מקובל מבחינה חברתית, "רגיל"/לא בולט, נגרר, ליצן הכיתה, מתבודד, מבודד/דחוי, בריון, מנהיג שלילי ושעיר לעזאזל.

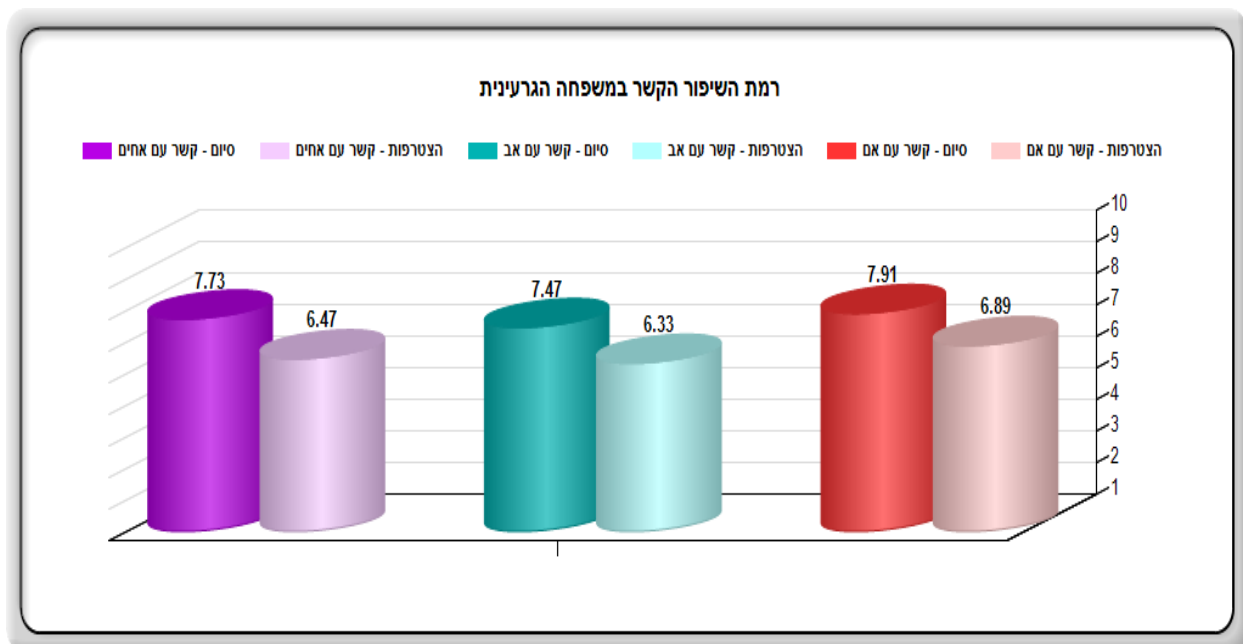
5. אפטר, יאיר, מניעת השימוש בחומרים נדיפים - תוכנית מניעה לכיתות ה-1 ולכיתות ז-ט, הרשות למלחמה בסמים ובאלכוהול ומשרד החינוך.

6 אתר האגודה למלחמה בסרטן – עישון בקרב בני נוער <http://www.cancer.org.il/template/default.aspx?Pagel=7659>

7. רבינוביץ, מריה (2012) צריכת אלכוהול בקרב ילדים ובני נוער ויישום התוכנית הלאומית לצמצום הצריכה המופרזת של אלכוהול, מרכז המחקר והמידע, כנסת ישראל ע"ע 4-5

בכל המדדים גם נמצא שיפור מובהק מבחינה סטטיסטית בעוצמת השינוי –

- קשר עם אם – עליה מובהקת בציון מ-6.89 לציון 7.91, בסולם 1-10.
- קשר עם אב – עליה מובהקת בציון מ-6.33 לציון 7.47.
- קשר עם אחים – עליה מובהקת בציון מ-6.47 לציון 7.73.

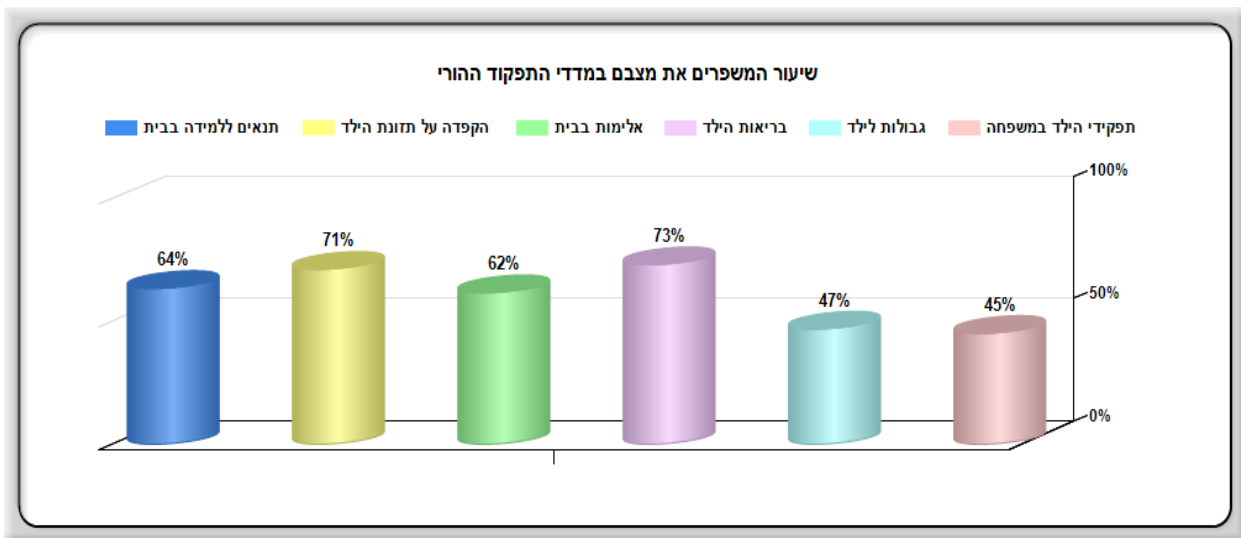
אשכול תפקוד הורי

הנאמן מגבש חוות דעת על התפקוד של ההורים והטיפול שהם מעניקים לילד על בסיס הנוכחות המתמשכת של הנאמן בבית המשפחה - התצפיות, השיחות עם ההורים והילד וההתרשמות שלו מההתנהלות של הילד. את חוות הדעת הזאת הוא מוסר באמצעות טופס המדידה של הילד, באותה תדירות ובאותם מועדים, כמצוין לעיל. באשכול של תפקוד הורי, נבדקים שישה מדדים מרכזיים: תפקידים לילד במשפחה, הצבת גבולות בבית, רמת החשיפה הישירה והעקיפה של הילד לאלימות בבית, מתן תנאים ללמידה בבית, הקפדה על תזונת הילד, מודעות ודאגה לבריאות הגופנית והנפשית של הילד.

הנאמן מגבש חוות דעת על התפקוד של ההורים והטיפול שהם מעניקים לילד על בסיס הנוכחות המתמשכת של הנאמן בבית המשפחה - התצפיות, השיחות עם ההורים והילד וההתרשמות שלו מההתנהלות של הילד. את חוות הדעת הזאת הוא מוסר באמצעות טופס המדידה של הילד, באותה תדירות ובאותם מועדים, כמצוין לעיל.

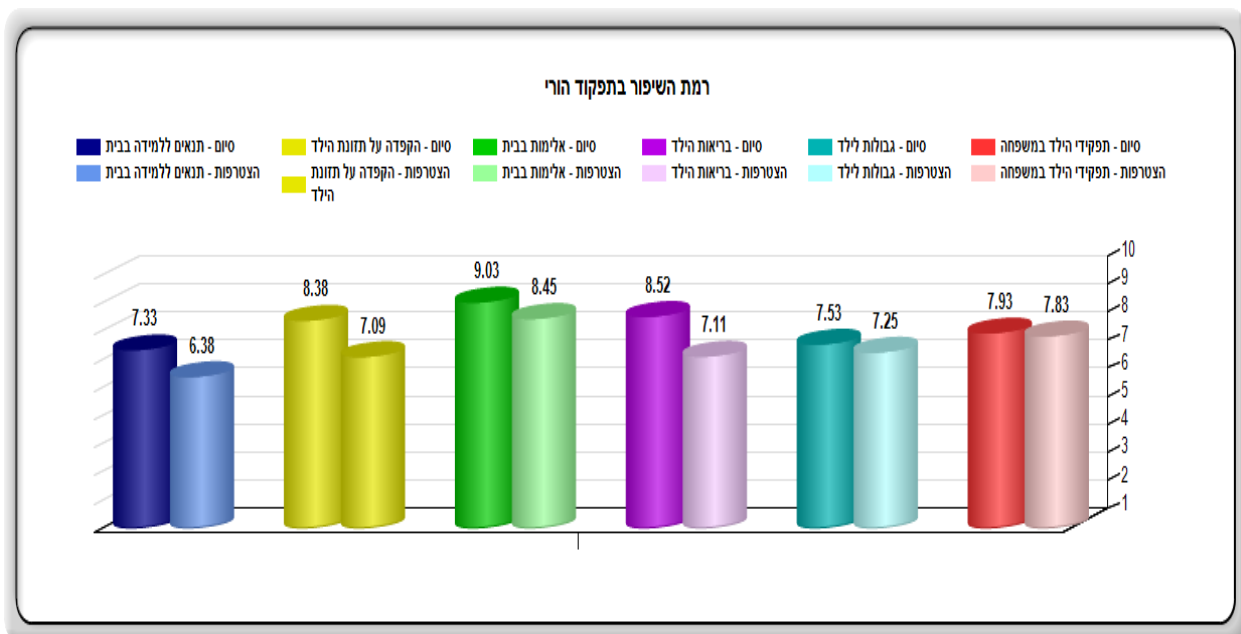
באשכול של תפקוד הורי, נבדקים שישה מדדים מרכזיים: תפקידים לילד במשפחה, הצבת גבולות בבית, רמת החשיפה הישירה והעקיפה של הילד לאלימות בבית, מתן תנאים ללמידה בבית, הקפדה על תזונת הילד, מודעות ודאגה לבריאות הגופנית והנפשית של הילד.

גם באשכול זה, נמצא שיפור לפי ערכי הסף בכל ששת המדדים. טווח המסיימים המשפרים את מצבם במעגל זה נע בין 45% מהמסיימים (במדד תפקידי הילד במשפחה) ל- 73% (במדד התייחסות לבריאות הילד).

בכל ששת המדדים גם נמצא שיפור מובהק מבחינה סטטיסטית בעוצמת השינוי –

- **תפקידי הילד במשפחה** - עליה מובהקת בציון מ- 7.83 לציון 7.93, בסולם 1-10.
- **גבולות לילד** – עליה מובהקת בציון מ- 7.25 לציון 7.53.
- **התייחסות לבריאות הילד** – עליה מובהקת בציון מ- 7.11 לציון 8.52.
- **חשיפה לאלימות בבית** – עליה מובהקת בציון מ- 8.45 לציון 9.03.
- **הקפדה על תזונת הילד** - עליה מובהקת בציון מ- 7.09 לציון 8.38.
- **תנאים ללידה בבית** - עליה מובהקת בציון מ- 6.38 לציון 7.33.

י' לומד בכיתה ו' וזו לו השנה השלישית בתוכנית. י' הוא ילד חכם, בעל ידע עולם רחב, הוא יצירתי ומאוד מוכשר, בעל דמיון מפותח וכושר ביטוי גבוה. י' הוא בן יחיד והעולם הסובב אותו, למעט בביה"ס, הוא עולם המבוגרים. י' מתגורר עם אמו ועם בן זוגה לו הוא קורא אבא. י' חסיו עם בן זוגה של האם אינם מיטיבים. האב מרבה לצעוק ולכעוס, מצבי רוחו משתנים וי' ואמו מתקשים מאוד לחזות אותם. כמו כן, בהיות הדירה שלו, הוא מרבה לאיים עליהם כי יגרש אותם משם. י' מרגיש כי עליו מוטלת האחריות לשמור על אמו מפניו. אביו הביולוגי של י' נטש אותו כשהיה תינוק עוד ברוסיה ואין ביניהם כל קשר. י' חווה בדידות רבה בחייו הן בשעות ביה"ס והן אחר הצהריים, הן מול הוריו והן מול החברה. בעבר נהג י' לספר כי אמו עסוקה בענייני הבית ואינה פנויה אליו. בשעות הפנאי מבלה י' שעות ארוכות במשחקי מחשב ואלו ממלאים את עולמו. משחקים אלו לרוב נושאי תוכן של מלחמה, הרג ואיום.

כשהנאמנה פגשה אותו- תכני משחקי המחשב בהם שיחק באו לידי ביטוי בציריו, ובאופן בו הוא תאר את העולם- טובים, רעים ועולם בו יש איום ופחד ולעיתים אף חוסר תקווה. חבריו הטובים ביותר הם שני חתוליו השחורים, זכר ונקבה. בבית הספר היה מסתובב לבדו, מנותק מחבריו, נמנע מכניסה לכיתה הן בזמן השיעור והן בהפסקות, ואת יומו העביר בשיטוט בחצר בית הספר או בצלילה אל תוך עולמו הפנימי באמצעות ציור במחברת הציורים שלו. הוא היה מכונס מאוד בתוך עצמו ועולמו וכשהגיה ממנו ביטא פחדים רבים, מבטו היה מזוגג וחסר חיים וניכר היה כי הוא במצוקה רגשית גדולה מאוד. בתקופה זו, לא פעם ברח מבית הספר והתקשה לווסת את התנהגותו לכשנפגע.

חבריו לכיתה תפסו אותו כמוזר והמורה שלו דיווחה לנאמנה כי לדעתה הוא או פסיכופט או אוטיסט.

המטרה העיקרית של הנאמנה בעבודה עם י' היא להיטיב את ה well being שלו ולחברו אל החיים. עבודתה כללה את העמקת הקשר בין י' לבין אמו ושיפור היכולת שלה להבין אותו ואת צרכיו הרגשיים. בתום תהליך ארוך היא הצליחה להבין את הקושי שלו, את האחריות שלה והחלה לקבל הדרכת הורים. כמו כן י' החל בטיפול רגשי שסייע לו מאוד. בבית הספר, התהליך כלל הבנה רחבה יותר של המצוקה של י', אמונה ברצון של אמו להיטיב עם בנה והכרה בקושי אתו היא מתמודדת, גיוס המחנכת לעבודה משותפת ומציאת דרכים לסייע לו בתוך ביה"ס, הן מבחינה חברתית והן לימודית.

האמון ההדדי בין הנאמנה לאם הביא את האם למקום בו היא מוכנה לפתוח בפני הנאמנה גם את קשייה שלה. יחד הן חיפשו מה ישפר את ה- well being שלה, מהיכן היא שואבת כוחות ואיך היא מגשימה חלומות. לאחר משבר גדול אותו עברה בקיץ, הן בתחום המקצועי והן בתחום הזוגי, היא החלה ללמוד דרך לשכת העבודה קורס של אבטחת איכות ובקרת איכות וזאת על מנת להתמקצע בתחום שלה ולהשיג יותר שליטה על חייה. היום היא שמחה ומאוד נהנית מהלימודים באמצעותם היא גם רוכשת מקצוע, גם מרחיבה את המעגל החברתי וגם חיזקה את הביטחון והאמונה שלה בעצמה.

השנה י' החל לקחת אחריות על הלמידה שלו וציוניו השתפרו לאין ארוך, הוא החל ליצור קשרים חברתיים בביה"ס ויש לו חבר אחד טוב אתו הוא נפגש גם אחה"צ. י' מחייך יותר וחזר לו האור לעיניים. בצוותא האחרונה אמר: "השנה אני יותר חברותי, יותר פתוח ואני יותר שמח. הרבה יותר טוב לי בחיים היום".

הילה גצוב, נאמנה במעלות תרשיחא

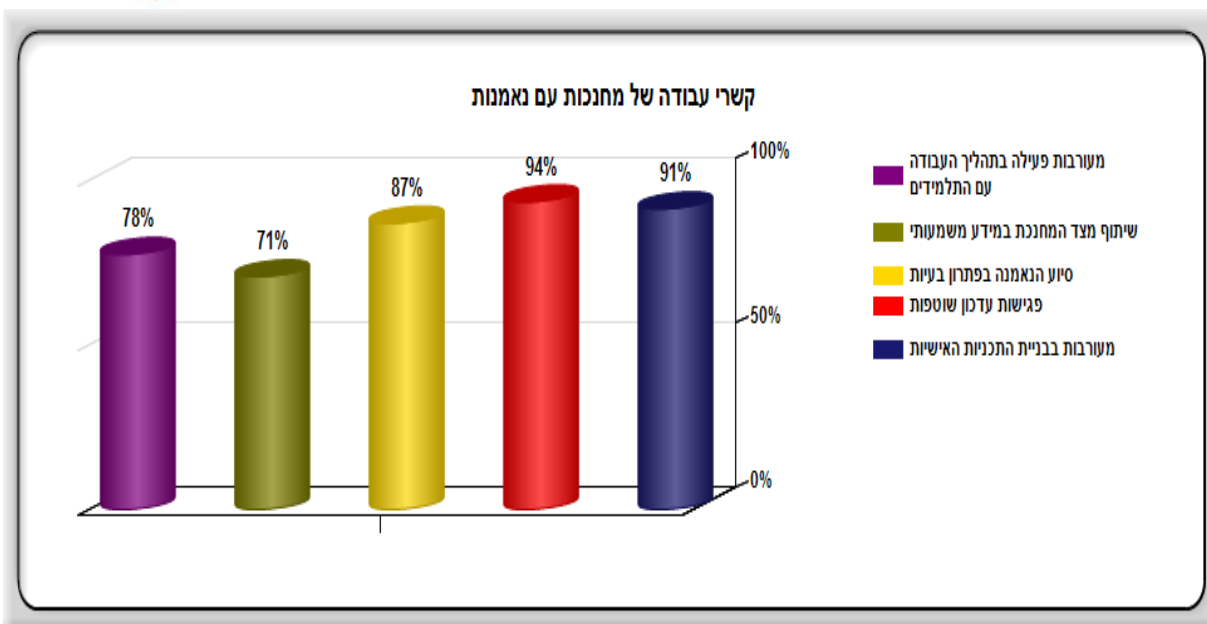
הצוותים החינוכיים בבתי הספר הם אחד השותפים המרכזיים של פותרים עתיד לעבודה עם הילדים ובני הנוער. בשנים שעברו עמדנו על התפיסה של הצוותים החינוכיים את פותרים עתיד כגורם מתערב מקצועי ואחראי בבתי הספר; כגורם התורם רבות הן לילדים עצמם – בחיזוק החוסן שלהם, והן לבית הספר – בהעמקת המודעות של הצוות לצרכים ולרקע של התלמידים, ובהרחבת סל המענים העומד לרשות בית הספר. לפיכך, אנו רואים חשיבות רבה בקבלת חוות הדעת של הצוות על הקשר עם צוות התכנית וההתנהלות של התכנית במהלך השנה החולפת ובמהלך השליש האחרון של השנה, ביקשנו את חוות דעתם באמצעות טופס משוב מובנה וסגור למחצה. המדגם כלל את כל מנהלות בתי הספר בהם פועלת התכנית והיועצות החינוכיות, לצד מחנכת עד שתיים מכל בית ספר, שתלמידיה משתתפים בתכנית.

להלן מובאת חוות הדעת של **609 נשות צוות חינוך** מכלל היישובים אשר השיבו לשאלון – **53% מחנכות** (323), **24% מנהלות בתי ספר** (147), **22% יועצות חינוכיות** (136) והיתר בתפקיד "אחר" (3). מרבית נשות הצוות בעלות ותק של עשר שנים ויותר במערכת החינוך (70%); מחציתן מכירות את התכנית חמש שנים ויותר (51%), כשליש כשנתיים - כארבע שנים (31%) והיתר כשנה ופחות (18%); מרביתן מגדירות את רמת הקשר שלהן עם התכנית **כגבוהה** - קיים קשר משמעותי של מפגשים קבועים, התייעצות ושיתוף פעולה הדוקים (6.3 בממוצע בסולם 1-7).

קשרי עבודה עם הצוות התכנית

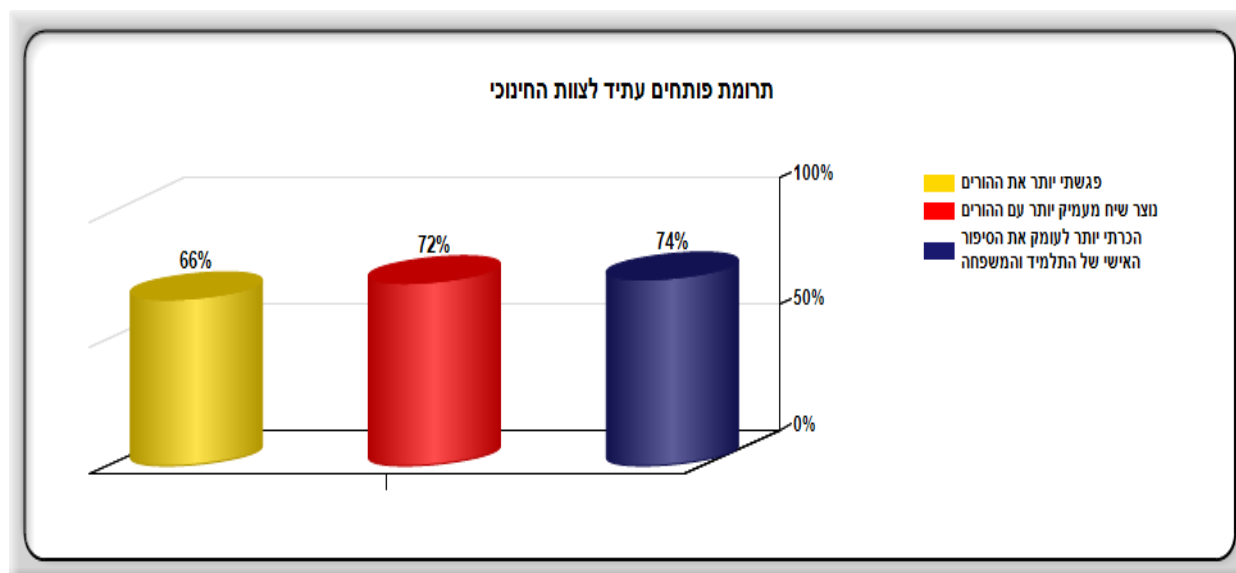
הנאמנות מצופות לעבוד באופן הדוק עם המחנכות של התלמידים אותן הן מלוות בהיבטים שונים הנוגעים לילד ולתכלול סביבו. **מרבית המחנכות (71%-94%) מדווחות כי במהלך השנה האחרונה בלטו לחיוב במידה רבה ורבה מאוד כל ההיבטים הבאים בקשרי העבודה שלהן עם הנאמנות, סביב הילדים:**

- קיימתי פגישות עדכון שוטפות עם הנאמנה לאורך השנה (94%)
- הייתי מעורבת בבניית התכניות האישיות של התלמידים (91%)
- הנאמנה סייעה לי בפתרון בעיות עם התלמידים (87%)
- הייתי מעורבת באופן פעיל בתהליך העבודה של פותרים עתיד עם התלמידים (78%)
- שיתפתי את הנאמנה באירועים משמעותיים הקשורים בתלמידים ובמשפחותיהם (71%)

תרומת פותרים עמיד להיכרות והקשר של הצוותים החינוכיים עם הילד ומשפחתו
 מרבית נשות הצוות החינוכי (66%-74%) מדווחות כי לפותרים עמיד תרומה רבה ורבה מאוד עבורן מבחינת היכרות והקשר שלהן עם הילד ומשפחתו:

- פותרים עמיד עזרה לי להכיר יותר לעומק את הסיפור האישי של התלמיד והמשפחה (74%)
- פותרים עמיד תרמה לקיום שיח מעמיק יותר עם ההורים (72%)
- פותרים עמיד תרמה לכך שאפגוש יותר את ההורים (66%)

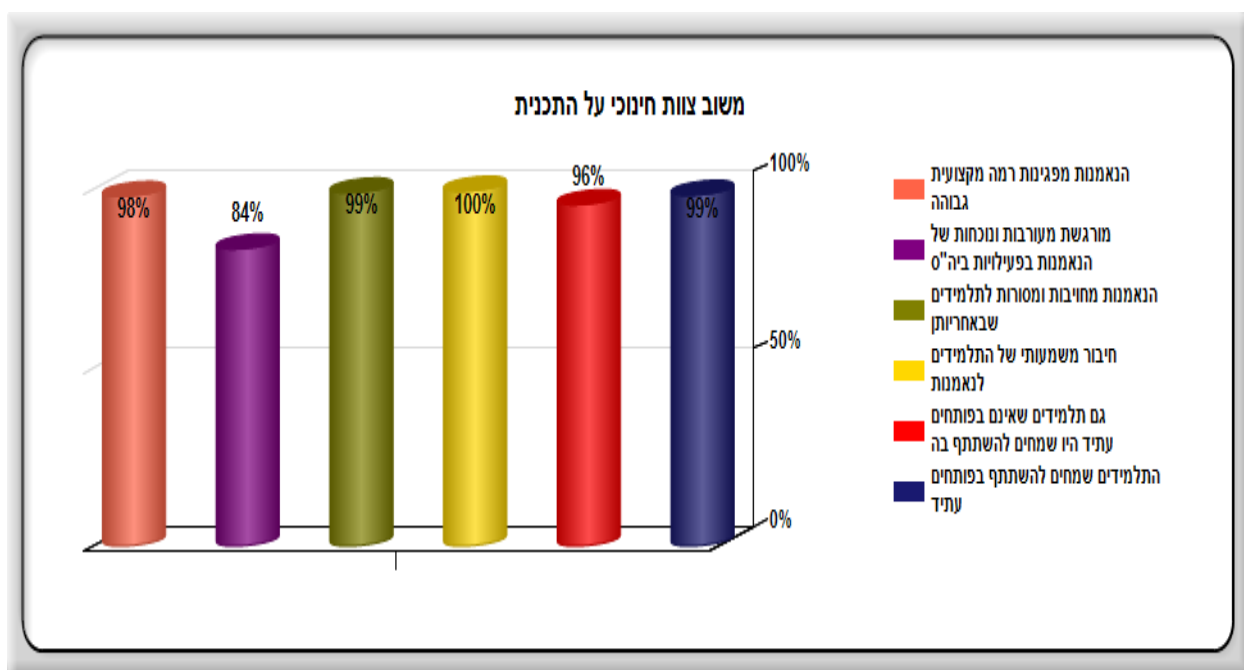

משוב על התכנית והצוות

כלל נשות הצוות החינוכי התבקשו לחוות את דעתן על ההתנהלות של הנאמנות והקשר שלהן עם התלמידים. מרבית עד כלל נשות הצוות החינוכי (84%-100%) מדווחות כי במהלך השנה האחרונה בלטו לחיוב במידה

רבה ורבה מאוד כל ההיבטים הבאים ביחס לאיכות התכנית:

- התלמידים מרגישים חיבור משמעותי לנאמנות (100%)
- התלמידים שמחים להשתתף בפותרים עתיד (99%)
- הנאמנות מחויבות ומסורות לתלמידים שבאחריותן (99%)
- הנאמנות מפגינות רמה מקצועית גבוהה (98%)
- גם תלמידים שאינם בפותרים עתיד היו שמחים להשתתף בה (96%)
- מורגשת מעורבות ונוכחותן של הנאמנות בפעילויות בית ספריות כגון: טיולים, מסיבות, הפסקות פעילות, טקסים והצגות (84%)

בהקשר של שיפור, שליש מהמשיבות (199) העלו הערות והצעות:

הצוותים החינוכיים מבקשים להרחיב את נפח ומשך התכנית –

- להגדיל את מכסת התקנים של משתתפי התכנית (19%)
- להרחיב את היקף המפגשים הפרטניים של הנאמנה עם הילד בביה"ס - מעבר לשעה אחת (6%)
- להרחיב את התכנית לשכבות נוספות (שכבות נמוכות/גבוהות) (1.5%)
- להגמיש את הקריטריונים שכך שיאפשרו קבלת משתתפים נוספים לתכנית (כגון: אחים, ישובים נוספים, חינוך מיוחד) (1.5%)
- להרחיב את תקופת ההשתתפות בתכנית (0.5%)

המשיבות מהצוותים החינוכיים מבקשות לשפר ולחזק תהליכי עבודה בתכנית -

להעמיק את קשרי העבודה עם צוות בית הספר

- להרחיב ולהעמיק את שיתופי הפעולה בין הנאמנות לבין הצוות החינוכי איתו הן עובדות (שיתוף במידע, חשיבה משותפת סביב תכנית עבודה אישית, תכנון מפגש צוות"א) (12%)
- להרחיב ולהעמיק את הקשר בין הנאמנים וצוות התכנית לבין כלל הצוות החינוכי של בית הספר – למשל, להציג את מהות התכנית ויעדיה לצוות בית הספר, לקחת חלק פעיל יותר בפעילויות הבית ספריות, להעביר סדנה לצוות בית הספר, ולקדם יוזמות שונות במסגרת בית הספר (11%)
- להבנות פגישות עבודה סדורות לאורך השנה של הנאמנות עם הצוות החינוכי באופן שוטף וסביב מוקדים כגון: תיאום ציפיות, משוב (11%)
- לקיים מפגש צוות"א בשלבים מוקדמים של שנת הלימודים (2%)
- לצמצם את המעורבות של ביה"ס בדיווח אירועים חריגים העולים באמצעות הנאמנה (0.5%)
- לשלב נאמנות בימי הורים/ ישיבות/ פגישות מקצועיות המתקיימות בביה"ס (1%)
- להגביר נוכחות של איש צוות ניהולי במפגש צוות"א (0.5%)
- לבחון אפשרות של שילוב הנאמנות כחלק מלא מצוות בית הספר (0.5%)
- לשתף את ביה"ס בתכנית השנתית של 'פותרים עתיד' (כגון: טיולים, ימי שיא, הכשרות) (0.5%)
- לייצר שגרת עבודה בה מתקיים שיח עם ההורים, צוות ביה"ס והנאמנות (0.5%)

להרחיב ולהעמיק את ההתערבות עצמה, בעיקר בהיבטים הפרטניים

- פרטני (7.5%):
 - להרחיב ולהעמיק את העבודה עם ההורים ולהגביר את המעורבות שלהם (2%)
 - להבנות במערכת השבועית מפגש פרטני לכל ילד במועד קבוע (1%)
 - להקפיד על מפגש אישי של נאמנה עם ילד בתדירות של אחת לשבוע (1%)
 - לספק סביבה מיטבית למפגש פרטני (0.5%)
 - להבנות במערכת השבועית מפגשים פרטניים בשעות בהן לא נלמד מקצוע ליבה (0.5%)
 - להרחיב את היקף פעילויות ההעצמה לילד/ה בין אם בפני חברי הכיתה או בפני כלל תלמידי בית הספר והצוות (2%)
 - להרחיב את פרק הזמן המוקדש למפגש צוות"א (0.5%)
- להעמיק את ההתייחסות של התכנית להיבטים לימודיים (2%)
- להרחיב את היקף פעילות הפנאי במרחבים הבלתי פורמליים (1%)
- להרחיב את היקף התרומה לקהילה (0.5%)

להקפיד על שמירת רצף העבודה של הנאמנות

- לשמור על רצף בעבודת הנאמנה ולצמצם מקרי תחלופה (7%)

- למלא בזמן תקן של נאמנה היוצאות לחל"ד/מסיימת תפקידה (5%)
- להקפיד על נוכחות סדירה של נאמנות בבית הספר (2%)
- לערוך חפיפה בין נאמנה יוצאת לנאמנה מחליפה (0.5%)

להקפיד על קליטת משתתפים/סיום השתתפות

- להעמיק בבחינת התאמתם/אי התאמתם של מועמדים להשתתפות בתכנית (1%)
- להעמיק בבחינת המשך השתתפות בתכנית של ילדים/הורים שאינם משתפים פעולה (1%)
- להסדיר קליטה של משתתפים חדשים עם תחילת שנת הלימודים (0.5%)

להרחיב ולהעמיק את ההדרכה/ההכשרה הניתנת לנאמנות (4%)

תהליכי עבודה ותפוקות ברמת ההורים

על בסיס ההכרה בחשיבות של המשפחה כסוכן הסוציאליזציה הראשוני, מעניקה פותחים עתיד במהלך השנים מקום משמעותי לתהליכי העבודה עם הורי הילד ומשפחתו. העבודה עם ההורים מתבצעת בשני ערוצים עיקריים. האחד, על ידי הנאמן - באמצעות ביקורי בית, שיחות עם ההורים, הכנה למפגש צוות"א וכדומה. הערוץ השני, על ידי רכזת משפחה וקהילה - באמצעות הזמנת ההורים לקחת חלק בקבוצות ייעודיות בנושאי הורות ומשפחה. בנוסף, גם הנאמנים וגם רכזת המשפחה וקהילה מגישים במקרי הצורך סיוע למשפחה במיצוי זכויותיה.

א. מפגשי בית

המשפחה מהווה גורם משמעותי בתהליך השינוי והצמיחה המתוכנן בעבודת הנאמן עם הילד. האווירה והמסרים המגיעים מהמשפחה משפיעים על עיצוב האישיות של הילד. המשפחה הינה החברה הראשונה אליה משתייך הילד, היא מייצגת עבורו את העולם ודרך תפקודה לומד הילד מהם חוקי העולם וכיצד יש לפעול ולנהוג במצבים שונים. נוכחות הנאמן במרחב הביתי מייצרת אינטראקציות רבות יותר והיכרות רחבה עם הילד ומשפחתו, אשר עשויה להוביל לעשייה משמעותית של הנאמן עם ההורים. הנוכחות המוגברת של הנאמן בביתם, תורמת להבנה מדויקת יותר של צרכי המשפחות ובהתאם לכך, לבנייה ואיתור של מענים מתאימים. הנאמן נדרש להגיע לבית המשפחה באופן רציף ובהתאם לצורך, תוך יצירת שני מעגלי התערבות - עם הילד ועם ההורים.

ב. קבוצות הורים

במהלך תשע"ח התקיימו בכלל יישובי התכנית 84 קבוצות -

- כשני שלישי מהקבוצות להורי המשתתפים בתכנית (63%), שליש ויותר להורים ולילדים (37%);
- כשליש מהקבוצות עסקו בקשר הורה-ילד (32%), רבע ויותר בתפקוד הורי (29%), כחמישית בהעצמה אישית (17%) והיתר (22%) בתחומי ידע ספציפי - אורח חיים בריא (8%), לקויות למידה (6%), מנהיגות הורית (5%), מיניות בריאה (2%) והתנהלות כלכלית (1%);
- כשלושה רבעים מהקבוצות (73%) הונחו על ידי הרכבים שונים של כוח אדם פנימי - חלק הארי על ידי רכזת/ת משפחה וקהילה (40%), כחמישית במשותף על ידי רכזת/ת משפחה וקהילה וגורם מקצועי נוסף (19%), 9% בהנחיית נאמן/ה ו-6% בהנחיית מנהל/ת יישוב. יתר הקבוצות הונחו על ידי גורם מקצועי חיצוני (26%).

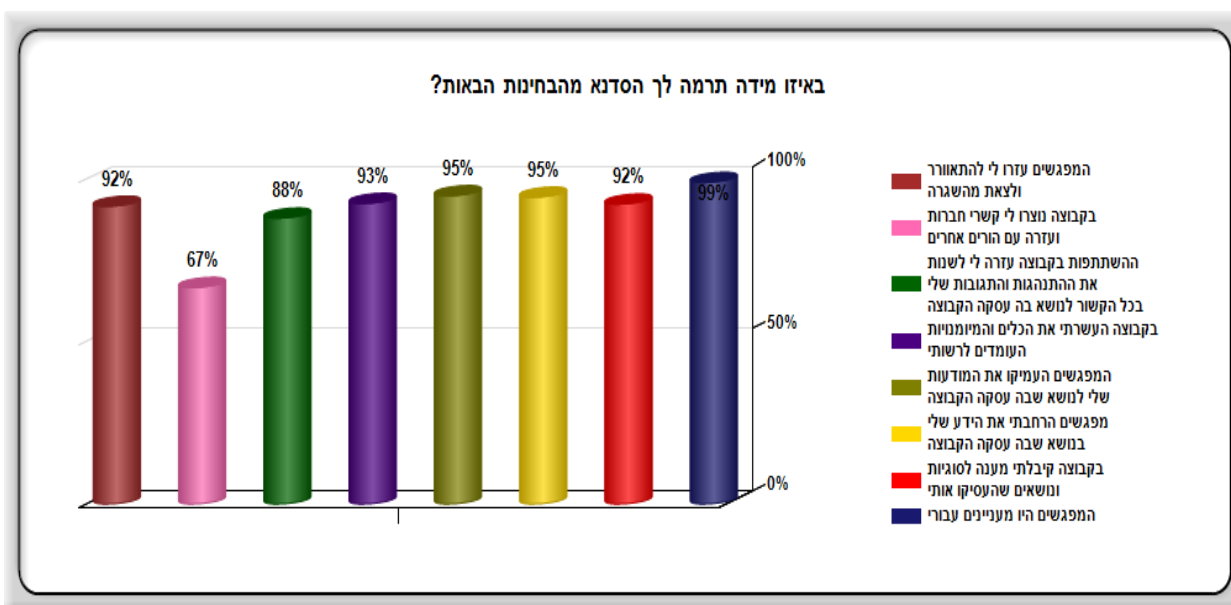
בסיום המפגשים הקבוצתיים מועבר למשתתפים שאלון משוב. ניתוח של כלל התשובות מעלה את הממצאים הבאים:

- הרוב המוחלט של המשתתפים הם נשים (89%);
- מחצית ויותר מהמשתתפים הם בגילאי 31-40 (52%) שליש ויותר בגילאי 41-50 (36%), 6% בגילאי 51-60 ו-6% בגילאי 30 ומטה.
- הרוב הגדול מגדל את הילד/ה במסגרת זוגית (82%);
- מרבית המשתתפים בעלי השכלה נמוכה: 10% בעלי השכלה יסודית, רבע ויותר בעלי השכלה תיכונית ללא בגרות מלאה (27%), כרבע בעלי השכלה תיכונית עם בגרות מלאה (22%), 16% בעלי השכלה על-תיכונית מקצועית ול-19% בלבד השכלה אקדמאית. היתר לא ציינו את השכלתם (6%).

ממאפיינים אלה ניתן לשער כי לקבוצות ההורים עשויה להיות תועלת רבה עבורם – במיוחד בלמידה, בהגברת המודעות ובהתייחסות לסוגיות המטרידות אותם. ואכן, שני שליש ומעלה מהמשתתפים מדווחים על **תרומה רבה**

ורבה מאוד של המפגשים בכל היבטים:

- המפגשים היו מעניינים עבורי (99%)
- המפגשים העמיקו את המודעות שלי לנושא שבה עסקה הקבוצה (95%)
- במפגשים הרחבתי את הידע שלי בנושא שבה עסקה הקבוצה (95%)
- בקבוצה העשרתי את הכלים והמיומנויות העומדים לרשותי (93%)
- המפגשים עזרו לי להתאווור ולצאת מהשגרה (92%)
- בקבוצה קיבלתי מענה לסוגיות ונושאים שהעסיקו אותי (92%)
- ההשתתפות בקבוצה עזרה לי לשנות את ההתנהגות והתגובות שלי (88%)
- בקבוצה נוצרו לי קשרי חברות ועזרה עם הורים אחרים (67%)

הרוב המוחלט של המשתתפים ציינו שהם מעוניינים להשתתף בקבוצות נוספות של פותרים עתיד (92%). מהסיבות שצוינו לעיל. בהתאם ובהמשך לזאת, הרוב המוחלט של המשתתפים ציינו שהם ימליצו להורים אחרים להשתתף בקבוצות שונות במסגרת פותרים עתיד (97%).

ג. מיצוי זכויות

משתתפי פותרים עתיד ומשפחותיהם מגיעים מאוכלוסיות מוחלשות המתאפיינות בהדרה חברתית. בין המאפיינים של הדרה חברתית אנו מוצאים נגישות נמוכה לשירותים וחוסר מיצוי של זכויות. זוהי ההתגלמות של הפרדוקס הסוציאלי - אותם פרטים וקבוצות באוכלוסייה הזקוקים ביותר לשירותים החברתיים, הם אלה המתקשים ביותר לקבל אותם. הסיבות לכך מגוונות - הם עוסקים בדרך כלל בהישרדות ומוצפים מההשלכות הרגשיות, הקוגניטיביות והתפקודיות שלה. הם חווים תחושת ניכור וחוסר אמון כלפי הממסד ונציגיו. לעיתים קרובות הם בעלי ידע חלקי על זכויותיהם ו/או על האופן שבו ניתן לממש אותם. תפקידם של הנאמנים ושל רכזת משפחה וקהילה בהקשר זה הוא לזהות את הצרכים של המשפחות והילדים ואת החסמים, המונעים מהם לקבל מענה מותאם ולסייע בעדם להתמודד איתם באופן המותאם: להגביר את המודעות של ההורים לצרכי הילד ולשירותים המגיעים לו, לחזק את יכולתם לנהל דיאלוג פורה סביב זכויות אלה, לפתוח חסמים לתקשורת זאת ולשמש עבור המשפחה דוגמה חיובית להתנהלות במרחב הקהילתי והציבורי.

תהליכי מיצוי זכויות חשובים כדי לוודא כי הילד והמשפחה מממשים את מלוא השירותים והמענים אשר הם זכאי לקבל לפי דין ולפי צורך. זאת, בדגש על העמקת היכולת ההורית לשמש כנציג של הילד באופן מתמשך. כמו כן, אנו רואים בצריכה פעילה ומתמשכת של שירותים - בתחומי בריאות, חינוך, תרבות פנאי ועוד ביטוי הן של מיצוי זכויות והן של הכללה חברתית של הילד ושל הריון ולפיכך מעודדים אותה.

חוות דעת הורים על התכנית

פותרים עתיד מבקשת להיות קשובה להורים. לפיכך, בנוסף על שיח מתמיד בין ההורים לצוות התכנית מתבצע איסוף נתונים שיטתי. אחת לשנה, במחצית השנייה של שנת הפעילות, מקיימת התכנית ראיון טלפוני, מובנה וסגור למחצה למדגם של 30 הורים למשתתפים בשנה השלישית ומעלה ולמסיימים טריים של התכנית (בוגרי התכנית במהלך השנה הראשונה לאחר הסיום). הראיון נסוב על מידת השגת היעדים של פותרים עתיד ברמת הילד, המשפחה ובית הספר; שביעות הרצון מהקשר של הנאמנה והילד; נקודות חוזק וחיזוק של פותרים עתיד; והמלצה על התכנית.

הממצאים שלהלן מבוססים על ראיונות טלפוניים עם **מדגם של 965 הורים** – 52% מהם הורים למשתתפי התכנית בשנה השלישית ו-48% הורים לבוגרי התכנית. הרוב המוחלט של המשיבים הן אמהות (94%).

תרומות התכנית למשתתפים

רוב ההורים סבורים שיש לפותרים עתיד תרומה רבה ורבה מאד לילדיהם בכל התחומים: 90% סבורים שהתכנית תורמת לילדיהם **במידה רבה ורבה מאוד** מהבחינה האישית, 84% מהבחינה החברתית, 72% מהבחינה המשפחתית ו-68% מהבחינה הלימודית.

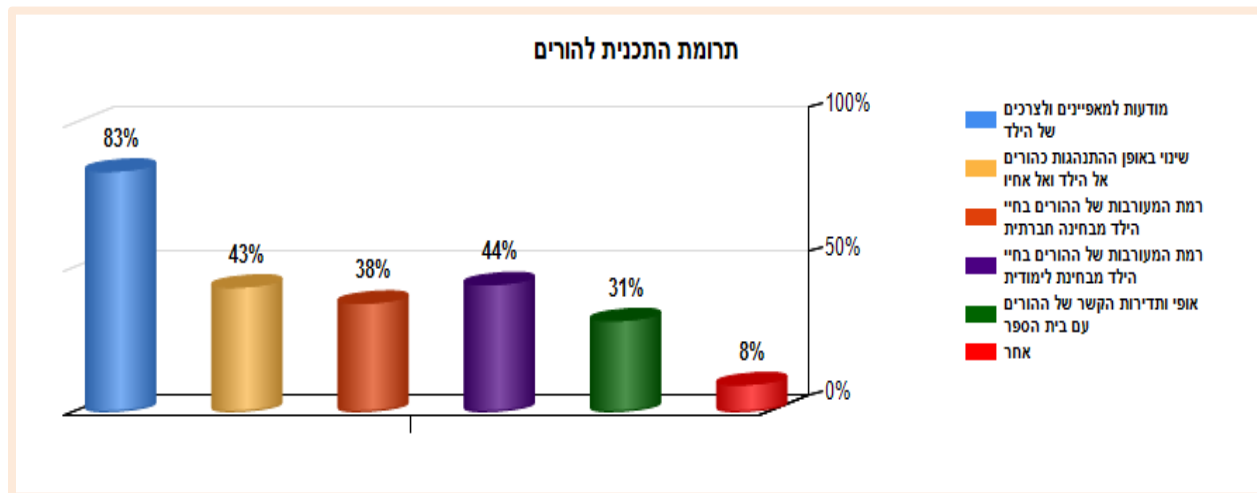
תפיסת ההורים את מידת התרומה של התכנית לילדיהם			מעגל
מעטה וכלל לא	סבירה	רבה מאוד ורבה	
2%	8%	90%	מבחינה אישית
5%	11%	84%	מבחינת חברתית
11%	21%	68%	מבחינה לימודית
11%	17%	72%	מבחינה משפחתית

ביסוד מודל הפעולה של פותרים עתיד עומד הקשר החונכותי של מבוגר משמעותי עם הילד. לפיכך, נשאלו ההורים על מידת שביעות רצונם מהקשר של הנאמנות עם הילדים. הרוב המוחלט של ההורים שבעי רצון מהקשר של הנאמנה עם הילד במידה רבה ורבה מאוד (98%), זאת בזכות מספר מאפיינים של התנהגות הנאמנות כגון, מעורבות, שיתוף ההורים והילד ושקיפות כלפיהם, הקשבה והכלה של הילד, מתן מקום לילד, מתן חיזוקים על תפקוד חיובי, המחויבות שלהן והיחס שנתנו לילדים.

תרומות התכנית להורים

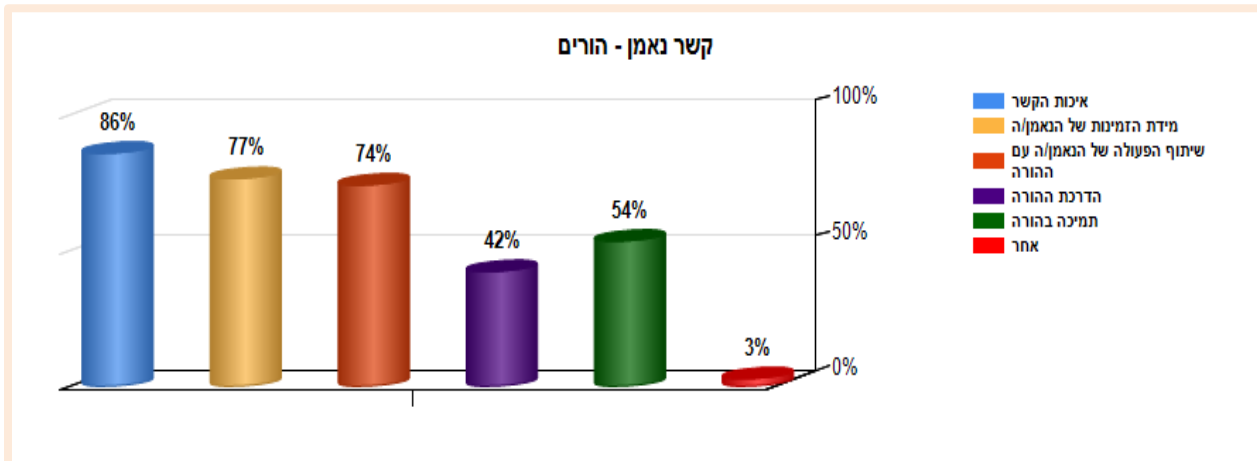
הרוב הגדול של ההורים (85%) מדווחים שבזכות ההשתתפות של ילדם בפותרים עתיד הם עצמם נתרמו כהורים במידה רבה ורבה מאוד.

התרומה של התכנית להורים באה לידי ביטוי במספר מובנים כאשר הרוב הגדול של ההורים מדווחים על עלייה ברמת המודעות שלהם למאפיינים ולצרכים של הילד (83%).

השתתפות הורים בפעילויות התכנית היא הזדמנות לחזק את המעורבות שלהם בחיי הילד והרחבת האפשרויות לזמן איכות ילד-הורה. הרוב הגדול של ההורים (75%) נטלו חלק בפעילויות התכנית כגון: מסיבות ואירועים סביב חגים, מסיבות סיום שנה או סיום השתתפות בתכנית, קבוצות הורים-ילדים, מסיבת יום הולדת לילד וטיולים.

הקשר של הנאמנה עם הבית והורי הילד חשוב לתכלול של ההתערבויות סביב הילד וחיזוק המסגרת הראשונית והמשמעותית של הילד. שביעות הרצון של ההורים מהקשר שלהם עם הנאמנות גבוהה מאד – הרוב המוחלט של ההורים מדווחים על שביעות רצון רבה ורבה מאוד (96%). שביעות הרצון של ההורים מבוססת בעיקר על איכות הקשר (86%), מידת הזמינות של הנאמנה (77%), שיתוף הפעולה של הנאמנה עם ההורה (74%) ועל התמיכה בהורה (54%).

משוב על התכנית

הרוב המוחלט של ההורים ימליצו בוודאות על התכנית להורים אחרים (99%), זאת אודות לשביעות רצונם המבוססת על האמור לעיל, כאשר הסיבות העיקריות אותן ציינו רוב ההורים הן איכות הקשר של הנאמנה עם הילד, הקשר עם ההורה, העזרה והתמיכה, החיזוק וההתפתחות של הילד והמשפחה, להלן מספר דוגמאות:

- "התכנית רואה את הילד במרחב פורמלי באופן בלתי פורמלי, ישנה דמות קבועה בבי"ס שנמצאת שם במיוחד עבורו, להכיל אותו ברגעי הנאה וגם ברגעי קושי. השילוב של הפעילות הפרטנית והקבוצתית משמעותית עבור התפתחות הילד."
- "השינוי המהותי שאני והילדה שלי עברנו מאוד משמעותי. התמיכה, ההבנה וההדרכה שקיבלתי בקבוצת האימהות עזרה לי מאוד לשנות את סדר העדיפויות וההתבוננות שלי על החיים, דבר שתרם לי ולמשפחתי מאוד. בעזרת המפגשים יצאתי מחוזקת והתחלתי לחלום על עתיד טוב יותר בשבילי ובשביל ילדי, דבר שהוביל אותי ללמוד ולהתפתח, דבר שהשפיע על כל ילדי ובמיוחד על בן זוגי שתומך ומאמין בי וסומך עליי."
- "פותחים עתיד באמת נתנה לילד שלי הרבה הזדמנויות לפרוח. הוציאה אותו מהמקום הנוח שלו וחיזקה אותו, נתנה לו לחלום בגדול, הצליחה להוציא אותו מהבית ואפילו להתחבר חברתית. כל אחד שזקוק לעזרה כזו ואחרת פותחים עתיד זה המקום."
- "אני כל הזמן מדברת עם אנשים על התכנית ואומרת להם שביקשו להיכנס לתכנית כי היא עושה פלאים לילדים."
- "הקשר המיוחד, השינוי שהילד חווה תוך כדי... יש לי גם בוגרת של התכנית שאני רואה עליה את ההשפעה גם היום. התכנית נותנת המון ביטחון לילד, שהוא אהוב ויש לו למי לפנות כשיש בעיה. יש גם השפעה על הצוות החינוכי בביה"ס."
- "אני חושבת שיש הרבה מה לתרום - יש בתכנית הרבה כלים להתמודדות עם מצבים, יש אופן קשבת מעבר לחינוך הפורמאלי, חיזוק הביטחון העצמי של הילד, הילד יכול לממש את הפוטנציאל שלו."
- "מאמינה שכל אחד צריך מישהו שיצעד אתו את הדרך, יכוון, ישמע, יתמוך ויעזור כשצריך."
- "תכנית שעוזרת מאוד להורים וילדים. תמיד טוב שיש מי שתומך ועוזר כשצריך. אפשר להתייעץ ולהבין דברים אחרת... ממבט אחר."
- "זאת תכנית מעולה שעוזרת מאוד לילדים, עצם הקשר השוטף עם ההורה ועם המחנכת, העובדה שיש ימי שיא בחופשים, טיולים ופעילויות קבוצתיות, זה עזר מאוד לילד שלי לבנות את הביטחון העצמי שלו ולהרגיש נוח בקבוצה, וגם העזרה לנו כהורים לדעת שיש דמות כזאת שתומכת ומלווה."
- "התכנית עוזרת מאוד לילד בפן האישי, נותנת, פותחת את הלב והנפש, מחברת בין ילדים, מחברת בין הורים וילדים ונותנת יעוץ להורים."
- "הנאמנה היא נקודת אור בבית הספר. התכנית מכניסה משהו חיובי ובולטת מאד ההשקעה של הנאמנה."

בתשובה להצעות לשינויים ושיפורים בפותחים עתיד, 10% (93) מההורים מסרו מספר הצעות, כאשר שלושה רבעים ויותר מהם (77%) מבקשים בעיקר להרחיב את פעילות התכנית –

הרחבה לאוכלוסיות נוספות

- להרחיב את פעילות התכנית לכיתות הגבוהות בדגש על חט"ב (16%)
- להרחיב את פעילות התכנית לבתי ספר נוספים (3%)
- לאפשר קליטה של אחים לתכנית (3%)

הרחבה של נפח ההתערבות

עבור הילדים -

- להרחיב את תקופת ההשתתפות בתכנית - מעבר לשלוש שנים (14%)
- להגדיל את מספר התקנים של משתתפי התכנית (7%)
- להרחיב את היקף הפעילות במרחבים הבלתי פורמליים (5%)
- להרחיב את היקף המפגשים הפרטניים – מעבר לפעם בשבוע (4%)

עבור הבוגרים -

- לאפשר השתתפות של בוגרים בתכנית הבוגרים (2%)
- לאפשר פעילות התנדבותית של הבוגרים בתכנית (1%)

עבור ההורים -

- להרחיב את היקף הפעילות עבור ההורים – סדנאות, גיבוש קבוצה (8%)
- להגביר שיתוף ומעורבות של ההורים (5%)
- להרחיב את היקף הפעילות המשותפת להורים וילדים (4%)
- להרחיב את היקף הפעילות לכל המשפחה (1%)
- לחשוף את התכנית בפני כלל ההורים בבית הספר (1%)
- להרחיב את הקשר עם הורי הבוגרים (1%)

לצד זה, כרבע (23%) מההורים העלו את ההצעות הבאות -

- לחזק היבטים לימודיים (11%)
- לשמור על יציבות ורצף של נאמנה בתהליך העבודה - לצמצם תחלופה (5%)
- לצמצם את הפעילויות בחופשים (2%)
- לבחון התאמה של נאמנה לילד בפרק זמן מוגדר (1%)
- לסיים העסקה של נאמנה בתום שנה"ל ולא במהלכה (1%)
- לתווך את הילד לצוות בחט"ב (1%)
- לקיים את הפעילויות עם הילדים בשעות המותאמות להורים עובדים (1%)
- להקפיד על קיום המפגש הפרטני בתדירות של אחת לשבוע (1%)

השפעה מתמשכת בוגרי התכנית – תמונת מצב ארצית

הבוגרים הם בני נוער אשר סיימו את התכנית בהצלחה. מטרת המעקב אחר הבוגרים היא לבחון את ההשפעה המתמשכת של פותרים עתיד על מוטביה במונחים של תפקוד תקין, מיצוי יכולות אישיות ושביעות רצון מהחיים. לשם כך נערך סקר שנתי בקרב הבוגרים, בשאיפה לאסוף נתונים על הבוגרים עמוק לשנות העשרים לחייהם ועיצוב מסלולם. בכל שנה נבדק מדגם של הבוגרים הכולל בוגרים טריים שסיימו בשנה שקדמה לסקר ובוגרים ותיקים, שחלפו שנתיים ויותר מאז שסיימו את התכנית.

הממצאים נותרים עקביים משנה לשנה ומישוב לישוב ומעידים כי לפותרים עתיד השפעה מתמשכת על הבוגרים. האפקט של התכנית אינו מתפוגג אלא להיפך, הוא מתבסס ומשפיע על האופן שבו הבוגרים מתנהגים ותופסים את עצמם ואת עתידם. יתר על כן, ההשתתפות בתכנית גם מונעת החמרה עתידית ומצמצמת את ההשפעה של גורמי הסיכון על יכולתו של הילד להאמין בעצמו ולמצות את כישוריו ויכולותיו בהקשר נורמטיבי. תקופת ההשתתפות בתכנית מחזקת את הילדים ומציידת אותם בתחושת מסוגלות עצמית, חוסן אישי וכלים להתמודדות תקינה עד מוצלחת עם אתגרי הגיל.

השנה מונה המדגם 215 בוגרים, להלן עיקר הממצאים –

- מחצית ויותר מהמשיבים במדגם הם בנות (115, 54%) וכמחציתם בנים (100, 46%);
- מרבית הבוגרים במדגם נמנים על המגזר היהודי (172, 80%);
- מרביתם בוגרים ותיקים אשר סיימו את השתתפותם בתכנית לפני שנתיים ויותר (158, 73%) והיתר בוגרים טריים אשר סיימו את השתתפותם בתכנית בשנה הקודמת (57, 27%);
- שלושה רבעים מהבוגרים במדגם הם תלמידים (161, 75%), 14% (30) בשירות צבאי/לאומי/אזרחי, 6% (12) סיימו לימודי תיכון ועתידיים להתגייס לצבא ו-5% (10) סיימו לימודי תיכון ולא התגייסו לצבא.

שכבה	ה-ו	ז-ט	י-יד	טרומ שירות צבאי	לא התגייסו	שירות צבאי	שירות לאומי/אזרחי
מספר	12	50	99	12	10	26	4
אחוז	6%	23%	46%	6%	5%	12%	2%

*מתוך עשרת בוגרי התכנית במדגם שלא התגייסו: 5 בוגרי התכנית במגזר הערבי, 1 בוגר התכנית במגזר החרדי, 4 לא ציינו את נסיבות אי-הגיוס.

- שלושה רבעים מכלל הבוגרים במדגם הם תלמידים בשכבות הי-ד (161, 75%).

שכבה	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד
מספר	2	10	31	10	9	26	48	23	1	1
אחוז	1%	6%	19%	6%	6%	16%	29%	14%	1%	1%

✓ לימודים –

- הרוב המוחלט של הבוגרים במדגם, למעט שני בוגרים (פחות מאחוז), נמצאים במסגרת לימודית פורמאלית. כלומר, אינם נושרים מהמערכת החינוכית. יתר על כן, 73% מבוגרי התכנית במדגם מייחסים לפותרים עתיד תרומה רבה ורבה מאד להשתלבותם במסגרת הלימודים שלאחר סיום ההשתתפות בפותרים עתיד – חטיבת ביניים, תיכון.
- מרבית מתלמידי התיכון (י'-יד) לומדים במסלול לימודים של **בגרות מלאה (76%)**.

מסלול לימודים	מספר	אחוז
בגרות מלאה	75	76%
תג"ת (תעודת גמר תיכונית)	9	9%
בגרות חלקית	11	11%
ללא תעודה	4	4%

- מרבית הבוגרים במדגם (95%), אשר סיימו את לימודיהם במסגרת הלימודים הפורמאלית, מחזיקים **בתעודת חינוך** (בגרות מלאה / חלקית / תג"ת).

סוג תעודה	מספר	אחוז
בגרות מלאה	28	67%
תג"ת (תעודת גמר תיכונית)	5	12%
בגרות חלקית	7	17%
ללא תעודה	2	5%

✓ תחושת שייכות לקהילה ולמדינה –

- למרבית הבוגרים במדגם מתוך המגזר היהודי (מבין אלו הלומדים במערכת החינוך או צעירים לפני שירות צבאי) חשוב במידה רבה ורבה מאד להתגייס לשירות צבאי או לאומי/אזרחי (83%).
- 71% (30) מהבוגרים מתוך המגזר יהודי במדגם, בגילאי השירות, נמצאים כעת במהלך שירות צבאי/לאומי/אזרחי. נוסף להם, מקרב בוגרי התכנית במדגם מהמגזר הערבי, 3 בוגרים נמצאים בשירות צבאי ו-2 בוגרים נמצאים בשירות לאומי/אזרחי.

✓ תפקוד חברתי –

- רבע ויותר מהבוגרים משתתפים בתנועת נוער (26%), בדומה לנתונים הארציים בישראל;
- 15% מהבוגרים משתתפים בחוגים, שיעור זה נמוך מהשיעור הארצי שעומד על כ-25% מבני-הנוער ביישובים שיש בהם מתנ"סים. עם זאת, מימוש הפוטנציאל בקרב אוכלוסיות מוחלשות – נוער בסיכון, נוער עולה, נוער ערבי ונוער עם צרכים מיוחדים – נמוך ממימוש הפוטנציאל בקרב אוכלוסיות חזקות.

✓ מעורבות חברתית –

- כשליש מהבוגרים מתנדבים (29%), בדומה לשיעור הארצי של בני הגיל;
- מיעוט מהבוגרים דיווח על היתקלות עם משטרה (6% ביחס ל 10% באוכלוסייה הכללית);

✓ שביעות רצון של הבוגר מחייו – הרוב המוחלט של הבוגרים (94%) מביעים **שביעות רצון רבה ורבה מאוד מחייהם.**

✓ תפיסת התרומה של פותרים עתיד לבוגר -

○ הרוב הגדול של הבוגרים מדווח על **השפעה רבה ורבה מאד** לפותרים עתיד עליהם בתחומים בהם מפעילה התכנית התערבות מכוונת – כשהמוביל הוא **התחום האישי (87%)** ולאחריו, **התחום הלימודי (78%)** ו**התחום החברתי (78%)**.

○ בתחום המשפחתי חלוקים ביניהם הבוגרים לגבי מידת ההשפעה של התכנית לאורך השנים, כאשר כשני שלישי מדווחים על **השפעה רבה ורבה מאד (62%)**. ממצא זה אינו מפתיע שכן, חלק מהעבודה עם הוריהם נסתר מעיני הילדם והנוער. בנוסף, קשה מבחינה רגשית והכרתית לייחס שינויים במרקם היחסים המשפחתי האינטימי לגורמי חוץ.

פרשנות זאת נתמכת על ידי המשוב שהתקבל מההורים (ראה פרק 'חוות דעת הורים על התכנית', לעיל), אשר כאמור מדווחים מרביתם (85%) על התרומה הגבוהה והגבוהה מאד של פותרים עתיד עבורם כהורים ובעיקר – בהיבטים של מודעות רבה ורבה מאד למאפיינים ולצרכים של הילד. מחצית מההורים ומעלה מייחסים זאת במידה רבה ורבה מאד לקשר איכותי עם הנאמן (86%), לזמינות של הנאמן/ה להורה (77%), לשיתוף הפעולה של הנאמן/ה עם ההורה (74%) ולתמיכה של הנאמן בהורה (54%).

○ הרוב המוחלט של הבוגרים (96%) **רואים את הנאמן כמי שסייע להם במידה רבה ורבה מאד להצליח בחיים.**

* * * * *